

VYSOKÁ ŠKOLA POLYTECHNICKÁ JIHLAVA

Katedra zdravotnických studií

Historie porodnictví

bakalářská práce

Autor: Petra Junová

Vedoucí práce: Mgr. Vlasta Dvořáková

Jihlava 2012

Vysoká škola polytechnická Jihlava

Tolstého 16, 586 01 Jihlava

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Autor práce:	Petra Junová
Studijní program:	Ošetrovatelství
Obor:	Porodní asistentka
Název práce:	Historie porodnictví
Cíl práce:	1) Podat přehled historie porodnictví od vzniku po současnost2) Zmapovat přínos významných osobností v historii porodnictví3) Vytvořit studijní materiál pro studijní obor porodní asistentka



Mgr. Vlasta Dvořáková
vedoucí bakalářské práce



PhDr. Lada Cetlová, Ph.D.
vedoucí katedry
Katedra zdravotnických studií

Anotace

Tato práce je teoretická. Zabývá se historií porodnictví od jejího vzniku až po současnost. Mapuje nejdůležitější mezníky historie tohoto zdravotnického oboru u nás i ve světě. Je zaměřena na významné osobnosti, které svými díly a vynálezy přispěly k rozvoji porodnictví. Součástí jsou také nejvýznamnější porodnické školy a nemocnice. Práce bude sloužit jako studijní materiál pro studenty porodní asistence.

Klíčová slova: historie, porodní báby, porodnictví, porodnické školy

Annotation

Diese Arbeit ist theoretisch. Sie befasst sich mit der Geschichte der Geburtshilfe vom Anfang bis zur Gegenwart. Sie beschreibt die wichtigsten Etappen der Geschichte dieser Gesundheitsbereichs in unserem Land und in der Welt. Sie orientiert sich auf die wichtigen Persönlichkeiten, die mit ihrem Werk und ihren Erfindungen zur Entwicklung der Geburtshilfe beigetragen haben. Ein Bestandteil der Arbeit sind auch die wichtigsten geburtshilflichen Schulen und Kliniken. Die Arbeit wird als Studienmaterial für Studenten der Geburtshilfe behilflich sein.

Schlüsselwörter: die Geschichte, die Hebammen, die Geburtshilfe, die Hebammen Schulen

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucí práce Mgr. Vlastě Dvořákové za odbornou pomoc, cenné připomínky a za poskytnutí materiálů ke zpracování mé bakalářské práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je původní a zpracovala jsem ji samostatně. Prohlašuji, že citace použitých pramenů je úplná, že jsem v práci neporušila autorská práva (ve smyslu zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, v platném znění, dále též „AZ“).

Souhlasím s umístěním bakalářské práce v knihovně VŠPJ a s jejím užitím k výuce nebo k vlastní vnitřní potřebě VŠPJ.

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje AZ, zejména § 60 (školní dílo).

Beru na vědomí, že VŠPJ má právo na uzavření licenční smlouvy o užití mé bakalářské práce a prohlašuji, že **souhlasím** s případným užitím mé bakalářské práce (prodej, zapůjčení, apod.).

Jsem si vědoma toho, že užít své bakalářské práce

či poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠPJ, která má právo ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, vynaložených vysokou školou na vytvoření díla (až do její skutečné výše), z výdělku dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutí licence.

V Jihlavě dne

.....

Podpis

Obsah

1	ÚVOD.....	9
1.1	CÍLE	11
2	HISTORIE PORODNICTVÍ VE STAROVĚKU.....	12
2.1	POJMENOVÁNÍ PORODNÍCH BABIČEK.....	13
2.1.1	<i>Pojmenování týkající se mužů, porodníků</i>	<i>13</i>
2.2	SYMBOLY PLODNOSTI	13
2.3	STAROVĚK VE SVĚTĚ (HLAVNÍ PŘEDSTAVITELÉ).....	14
2.3.1	<i>Hippokrates.....</i>	<i>14</i>
2.3.2	<i>Aristoteles ze Stageiry</i>	<i>14</i>
2.3.3	<i>Soranus z Efesu.....</i>	<i>15</i>
2.3.4	<i>Galénos z Pergamu</i>	<i>15</i>
2.3.5	<i>Aulus Cornelius Celsus</i>	<i>15</i>
3	HISTORIE PORODNICTVÍ VE STAROVĚKU A NOVOVĚKU	16
3.1	PORODNICTVÍ VE SVĚTĚ	16
3.2	VÝZNAMNÉ PORODNÍ BÁBY V HISTORII PORODNICTVÍ.....	17
3.2.1	<i>Margueritte du Tertre.....</i>	<i>18</i>
3.2.2	<i>Anna Hutchinson.....</i>	<i>18</i>
3.2.3	<i>Trotula</i>	<i>18</i>
3.2.4	<i>Louise Bourgeois Boursier</i>	<i>19</i>
3.2.5	<i>Justine Dittrichin Siegmundin</i>	<i>19</i>
3.3	PORODNICE A PORODNICKÉ ŠKOLY V EVROPĚ.....	20
3.3.1	<i>Hotel Dieu.....</i>	<i>20</i>
3.3.2	<i>Následující porodnice a porodnické školy</i>	<i>21</i>
3.4	VÝZNAMNÉ OSOBNOSTI.....	22
3.4.1	<i>Francois Mauriceau.....</i>	<i>22</i>
3.4.2	<i>Eucharius Roesslin.....</i>	<i>23</i>
3.4.3	<i>Tajemství rodiny Chamberlenů.....</i>	<i>24</i>
3.4.4	<i>Johaness Palfijn.....</i>	<i>25</i>
3.4.5	<i>James Young Simpson</i>	<i>25</i>
3.4.6	<i>Selmar Aschheim.....</i>	<i>26</i>

3.4.7	<i>Hermann Knaus</i>	26
4	HISTORIE PORODNICTVÍ V ČECHÁCH A NA MORAVĚ	27
4.1	HISTORIE PORODNICTVÍ BĚHEM VLÁDY MARIE TEREZIE A JOSEFA II.....	29
4.1.1	<i>Generální řád</i>	30
4.1.2	<i>Přísaha porodní porodních babiček</i>	30
4.2	HISTORIE PORODNICTVÍ V LETECH 1918–1945	31
4.3	VÝVOJ PO ROCE 1945.....	33
4.4	DALŠÍ VÝVOJ VE VZDĚLÁVÁNÍ.....	34
5	VÝZNAMNÍ PORODNÍCI V ČECHÁCH A NA MORAVĚ	35
5.1	PŘÍTOMNOST LÉKAŘE U PORODU	35
5.2	NAPRAVENÍ REPUTACE NEMOCNIC.....	36
5.3	PORODNÍCI	36
5.3.1	<i>Vojtěch Vyšín</i>	37
5.3.2	<i>František Jan Mošner</i>	38
5.3.3	<i>Václav Rubeška</i>	39
5.3.4	<i>Karel Pawlík</i>	41
5.3.5	<i>Jan Melič</i>	42
5.3.6	<i>Antonín Jungmann</i>	43
6	HOREČKA OMLADNIC	48
6.1	IGNAZ SEMMELWEIS	48
6.2	JÁN AMBRO	49
7	PATOLOGICKÝ POROD	50
8	POVĚRY A PRANOSTIKY V PORODNICTVÍ	52
8.1	PRANOSTIKY A POVĚRY O PORODNÍCH ASISTENTKÁCH	52
8.2	PRANOSTIKY A POVĚRY TĚHOTENSTVÍ	53
8.3	PRANOSTIKY A POVĚRY O PORODU.....	53
8.4	PRANOSTIKY A POVĚRY O LŮŽKU.....	53
8.5	PRANOSTIKY A POVĚRY O PUPEČNÍKU	54
8.6	PRANOSTIKY A POVĚRY O NEDĚLCI	54
8.7	PRANOSTIKY A POVĚRY O DÍTĚTI	54
9	PORODNÍ ASISTENTKA V SOUČASNOSTI	55

9.1	MEZINÁRODNÍ DEFINICE PORODNÍ ASISTENTKY	55
9.2	ODBORNÁ ZPŮSOBILOST K VÝKONU POVOLÁNÍ PORODNÍ ASISTENTKY	56
9.3	KOMPETENCE PORODNÍ ASISTENTKY	56
9.4	PROFESNÍ ORGANIZACE	58
9.4.1	ČKPA – Česká konfederace porodních asistentek	58
9.4.2	Unipa – Unie porodních asistentek	58
10	VZDĚLÁVÁNÍ	59
11	ZAJÍMAVOSTI Z HISTORIE	60
11.1	PODSTATA POČETÍ	60
11.2	ANTIKONCEPCE	61
12	ZÁVĚR	63
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	64
	SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ	66
	SEZNAM PŘÍLOH	67
	PŘÍLOHY	

1 Úvod

Téma mé práce „Historie porodnictví“ jsem si zvolila, protože z hlediska mého budoucího povolání mě zajímá, jaké byly začátky porodnictví. Historie obecně patří k mým oblíbeným tématům. Ráda zjišťuji, jaké to bylo v minulosti, jak probíhaly porody a jak se s postupem času porodnická technika zdokonalovala.

„Profese porodních asistentek (porodních bab) je stará jako lidstvo samo“. (Vránová, 2007, str. 7).

Ve své práci se zabývám nejdůležitějšími okamžiky historie porodnictví od středověku až po současnost. Je velice zajímavé, jak měla každá země svůj vlastní název pro porodní babičku, v některých případech dokonce také pro muže – porodníky.

Nedílnou součástí historie jsou významné osobnosti, které značnou měrou přispěly k rozvoji porodnictví. Ať už to jsou porodníci či porodní báby, v historii tohoto oboru jich je opravdu mnoho. Vybrala jsem, podle mého názoru, ty nejdůležitější, kteří nejvíce přispěli k rozvoji tohoto zdravotnického oboru. Nalezneme je snad po celém světě od Německa až po Ameriku.

„V průběhu dějin se měnilo postavení chirurga – lékaře v porodnictví, které vyústilo do specializace. Náročnost porodnického povolání bez ohledu na to, zda je vykonává akušerka či lékař, je obrovská. V tom se situace v průběhu dějin nemění. Trvale zůstává zodpovědnost za matku i plod“. (Doležal, 2001, str. 129).

Za zmínku také stojí porodnice a porodnické školy, kde se porodní báby teoreticky i prakticky vzdělávaly. Asi nejznámější je Hotel Dieu, ale nejen o něm, ale také o jiných vzdělávacích ústavech je v této práci zmíněno.

Mezi důležité mezníky historie porodnictví řadíme vynález rodiny Chamberlenů a to jejich porodnické kleště. S tímto nástrojem je spjata dlouhá historie této lékařské dynastie. Pomocí tohoto nástroje se porodnická věda „pohnula“ o kus dopředu.

Když se řekne jméno Eucharius Roesslin, tak se „zasvěceným“ porodním asistentkám vybaví jeho dílo „Růžová zahrada“, která značně pomohla ve výuce tehdejších porodních babiček. V mé práci se seznámíte se všemi kapitolami z Roesslinovi knihy.

Pro nás bude asi nejdůležitější historie, která se týkala Čech a Moravy. U nás nalezneme mnoho důležitých dat a období, které přispěly k rozvoji porodnictví. Máme mnoho významných osobností, na které bychom neměli zapomenout. Důležitou osobností byla Marie Terezie a její reformy ve zdravotnictví. Z učitelů na školách pro porodní asistentky byl nejznámější Antonín Jungmann.

Zajímavé je také to, jakým způsobem probíhal v minulosti *císařský řez* nebo různé *patologické porody*. V dnešní době jde z jejich praktik trochu strach, ale v té době to pro ně byly zcela běžné postupy. Důležité pro historii porodnictví jsou také začátky *asepsy*.

Jelikož je součástí jednoho mého cíle také současnost v porodnictví, tak nesmíme zapomenout na kompetence dnešních porodních asistentek, nynější profesní organizace nebo odbornou způsobilost.

1.1 Cíle

V mé práci jsem si vytyčila tři cíle. Prvním cílem je podat přehled historie porodnictví od vzniku po současnost. Druhý cílem je zmapovat přínos významných osobností v historii porodnictví a třetím cílem je vytvořit studijní materiál pro studijní obor porodní asistentka.

2 Historie porodnictví ve starověku

V dávných dobách ženy rodily pravděpodobně sami bez jakékoliv pomoci, což pro ně bylo velice nebezpečné. Až postupem času byla ženám poskytnuta pomoc starších a zkušenějších žen z řad rodinných příslušnic, které si předávaly své zkušenosti mezi generacemi. Tak vznikl postupný vývoj od svépomoci přes pomoc příbuzných až po přítomnost žen, které měly s porody vlastní zkušenosti. (Doležal, 2001). U vyšších primátů můžeme pozorovat i tzv. *tetičkovské reakce*. Z toho můžeme soudit, že během porodu nebyla žena sama. Dále u nich můžeme pozorovat pokusy o samovyšetření během porodu. (Roztočil, 2008).

Na počátku lidských dějin najdeme už ve starověku doklady o tomto prastarém povolání. V procesu dělby práce se postupně vyčleňují ženy, pro které je tato činnost povoláním. Pokud by existoval porodnický zlatý věk, nevznikly by rozsáhlé kulty mateřství. Kult mateřství se týkal především plodnosti, neschopnosti dítě donosit či neschopnosti kojit. Důležitou roli hrála i magie, která je zaměřená především na prevenci nešťastných příhod.

Rozvoj porodnictví se zabýval hlavně vysvětlováním fenoménů. V antických dobách lidé prosili bohy, aby ženě zajistili plodnost a hladký průběh porodu. Neplodné ženy byly vystavovány posměchům a hanbě. Pro porod měli k dispozici více bohů ženských, než těch mužských.

Hlavní bohyně ochrany v Babylonu se jmenovala *Ištar*. Písemné pamětihodnosti z Babylonu citují kultovní modlitby, které se týkají hlavně porodu, potratu a šestinedělí. Při léčbě se zde objevuje trojice lékař – zaklínač – věstec, což lékaři vítali, neboť v této době byl výsledek léčby téměř vždy nejistý. Tímto byla odpovědnost během léčby rozdělena.

Už v porodnictví ve starověku znali dobu trvání gravidity i nebezpečí, které hrozí, když se plod rodí jinou polohou, než podélnou. Popisují extrakce i obrat plodu, bolesti, nádory, potraty a předčasné porody, vrozené vady i mnohočetná těhotenství. S antikou má spojitost i porod císařským řezem. Název císařský řez (*Sectio caesarea*) se datuje od Plinia. (Doležal, 2001).

2.1 Pojmenování porodních babiček

V historii porodnictví nalezneme mnoho názvů označujících ženy, které vykonávaly tuto profesi. Názvy se často odvozovaly od jejich vlastností a činností. Z vlastností to byla například chytrost, zralost nebo důvěryhodnost, z činností pak koupání dětí či přerezávání pupečníku. (Vránová, 2007).

V každé zemi měli pro porodní babičku svůj výraz. Ve starém Řecku to byly „moudrosti prázdné“ (*tes sofias aganon*), Babylonsko-asyrské označení zase „znalkyně vnitřku“. Hippokrates tyto ženy pojmenoval jako „báby pupkořezné“. V německy mluvících zemích měli pro porodní babičky mnoho pojmenování. Mezi nejznámější patří „matka k strádání“ (*Wehe-Mutter*), „matka zařizující koupel novorozence“ (*bademutter*) nebo „zvedající báby“ (*hebende Ammen*). V Anglii se ujal název „spolužena“ (*midwife*). Ve Francii se rozšířil název „moudrožena“ (*sage-femme*). V Bretani se porodním babičkám říkalo „matka domu“ (*mamdigues*). Ve Španělsku se ujal název „partera“, kde je název odvozen od latinského „partus“ neboli porod. (Doležal, 2001).

2.1.1 Pojmenování týkající se mužů, porodníků

Pro muže to bylo nedůstojné povolání, kterému se moc dlouho nevěnovali, takže i jejich historie není moc obsáhlá. Během komplikací byli většinou přivoláni ranhojiči nebo lazebníci. I přesto se zachovalo několik názvů jako například „babič“. Takto se označovali porodníci v Čechách. Dále to byl „babák“ neboli manžel porodní babičky a „moudroženy“, což je označení pocházející z Francie a znamená „porodní bába v kalhotách“. (Doležal, 2001).

2.2 Symboly plodnosti

Kult mateřství se zabýval především plodností, smrtí během porodu, neschopností dítě donosit, když se matce nedařilo otěhotnět či dítě donosit nebo kojit. (Doležal, 2001).

Již od dávných dob byly hněteny sošky z hlíny, které znázorňovaly znaky plodné ženy. Těmto soškám, znázorňujícím znaky plodné ženy, se říkalo „Venuše“. Tyto sošky měly veliká a povislá prsa, široké boky, mohutné břicho a také povislá stehna. Asi nejznámější u nás je „Věstonická venuše“, která byla pojmenována podle místa jejího

nálezu. V německých zemích je známa „*Venuše willendorfská*“, ve Francii „*Venuše mentonská*“ či „*Venuše z Lespue*“. Venuše se objevují v poloze ve stoje, ale jsou známi také sošky, které jsou v poloze v podřepu. Na některých soškách jsou zviditelněny některá části pohlavních orgánů jako stydké pysky a Venušin pahorek. (Vránová, 2007).

2.3 Starověk ve světě (hlavní představitelé)

Největší význam pro Evropu mělo antické starověké lékařství. Mezi hlavní představitele patří Hippokrates, Aristoteles ze Stageiry, Soranus z Efesu, Galénos z Pergamu a Aulus Cornelius Celsus. (Roztočil, 2001).

2.3.1 Hippokrates

Působil jako nejslavnější lékař antického starověku. Kladl důraz hlavně na pozorování lidského těla a na rozlišení konkrétních projevů zdravého a nemocného organismu. Položil základy preventivní medicíny. Domníval se, že zdraví je rovnovážný stav tělesných tekutin. (Haškovec, 2003). Jeho matka působila jako porodní bába. Mléko na konci těhotenství se podle něj tvoří tlakem zvětšující se dělohy. (Junas, 1977). Hippokrates vidí jako příčinu potratu v malé děloze, otevřeném děložním hrdle, kde plod vypadne ven. Když žena chtěla své těhotenství přerušit, tak doporučoval otřesy a poskakování. Už v této době popisoval řadu chorob i nástrojů. Pokud se při porodu vyskytla jiná poloha, než hlavičkou, tak se snažil o obrat. Pokud se tento obrat nevydařil, prováděla se „*embryotomie*“ tzn., že plod byl rozčleněn, aby byla aspoň matka zachráněna. K tomu se používaly nástroje jako nůž (*machairon*), hák (*élkystés*) a kleště na hlavu (*piestron*). Nejlépe zachované zprávy, které sepsal Hippokrates, jeho škola i jeho předchůdci jsou obsaženy například ve spisech s názvy „O neplodnosti“ (*Peri aforon*) a „O povaze ženy“ (*Peri gynakeies fysios*). (Roztočil, 2008).

2.3.2 Aristoteles ze Stageiry

Byl to filosof a vyškolený lékař. Ve svých latinských dílech jako jsou „O plození zvířat“ (*De generatione animalium*) a „O tělesných částech zvířat“ (*De partibus animalium*) podává poznatky o zoologii, anatomii i antropologii. Píše také o problémech během těhotenství jako je krvácení v těhotenství, potrat a vzhled potracených plodů,

mnohočetná těhotenství či délka gestace. Aristoteles popisuje křížení zdánlivě mrtvého novorozence, kterého se snaží položit níže, aby do něj mohla přecházet krev z placenty. Jeho texty se nedostávaly porodním babičkám, ale pouze vzdělcům. (Doležal, 2001).

2.3.3 Soranus z Efesu

Jeho dílo určené porodním babičkám „O věcech ženských“ (*Peri gynaikeion*) patřila k nejlepším dochovaným pracem o gynekologii a porodnictví. Soranus vyžadoval od porodní babičky řadu vlastností, které musela mít, aby mohla toto povolání vykonávat. K nim patří dobrá paměť, pracovitost, vytrvalost, důvěryhodnost a musí být obdařena zdravými smysly a nesmí být ziskuchtivá a pověřčivá. I na vzhled porodních babiček kladl velký důraz. Podle něj by měla mít jemné a dlouhé prsty a krátce ostříhané nehty. Své ruce by měla mít stále měkké a citlivé. Dále kladl důraz na to, aby za sebou měla vlastní porody. A v neposlední řadě by měla být teoreticky i prakticky vzdělaná ve všech oblastech lékařství. (Vránová, 2007).

2.3.4 Galénos z Pergamu

Ze svých výzkumů při pitvách došel k názoru, že se člověk od zvířat nijak anatomicky neliší. (Haškovec, 2003). Ve svých spisech píše o dietetice, péči o novorozence nebo sexuálních rozdílech. Rozdělil čtveřici hlavních šťáv v lidském těle na krev (*haima*), hlen (*flegma*), světlou žluč (*cholos*) a černou žluč (*melan cholos*). Podle něj, v lidském těle rozhoduje vzájemný poměr neboli temperament těchto čtyř lidských šťáv. Galenos přeložil Hippokratovi spisy a snažil se na něj navázat. (Roztočil, 2008).

2.3.5 Aulus Cornelius Celsus

Přeložil skoro všechny Hippokratovi spisy do latiny. Napsal spis, který se jmenoval „O věcech lékařských“ (*De re medica*). Ve svých dílech popisuje užití háku i dekapitaci. Jeho znalost obratu na konec pánevní a extrakci plodu upadla ve středověku rychle v zapomnění. (Roztočil, 2008).

3 Historie porodnictví ve starověku a novověku

3.1 Porodnictví ve světě

Po pádu říše římské procházel svět velkými změnami. Doba lidského života se zkracovala, rozšířily se různé katastrofy v podobě válek či hladomoru. To vedlo ke vzniku různých náboženství, z nichž křesťanství bylo zastoupeno nejvíce. Poté nastoupil kult, který zdůrazňoval především duchovní hodnoty a pomíjivost tohoto světa.

Medicína ve středověku upouštěla od pozorování pacientů a vytvářela dogmata. Vlivem křesťanské ideologie se zarazil vývoj antické vědy i medicíny. Velký význam měly kláštery a to hlavně ty benediktinské, v nichž byla umístěna „místa pro zesláblé (*infirmaria*) a skřín, kam se dávaly léky (*armarium pigmentorum*). Součástí tohoto objektu byla zahrada na pěstování léčivých rostlin.

Při porodech hrála velkou roli náboženská ideologie. Ve Francii byl po dlouhá léta odpírán křesťanský pohřeb při smrti rodičky. Důvodem byla církev, která chtěla nastávající matky přimět k tomu, aby na sebe více dbaly a byly opatrné na svůj plod a hlavně, aby svůj plod neoloupily o křest.

V evropské kultuře se léčba rozdělovala mezi lékaře a ranhojiče. Podobně jako tomu bylo ve starověku, tak se i v křesťanství věnovali léčení kněží. Někteří se dokonce zabývali i chirurgií.

Největším problémem nebyl ten, že se porodnictví věnovaly pouze ženy, ale ten, že tyto ženy byly ve většině případů negramotné, nevzdělané a pověřivé.

Knihy sepsané pro výuku porodních bab psali lékaři, kteří vesměs žádný porod neviděli, takže s porodem neměli žádné zkušenosti, ale měli pouze přečtené teoretické znalosti. Až o něco později knihy sepisují chirurgové, kteří měli nějakou praxi v tomto oboru. (Doležal, 2001).

Až do 16. a počátkem 17. století rodičkám pomáhaly pouze ženy, až postupem času si zvykly k porodům volat lékaře – muže. (Kobilková, 2005).

3.2 Významné porodní báby v historii porodnictví

Všechnu péči o těhotné, rodičky, nedělky i novorozence měly většinou na starosti porodní babičky, mezi kterými byly školsky vyučené ale i nevzdělané pomocnice. Porodní babičky si svoje nástupkyně vychovávaly tak, že je nechaly pomáhat a „okukovat“ při jejich práci. (Vránová, 2007).

Nelehký úděl lidského rozmnožování nesly nejen rodičky, ale hlavně porodní babičky. Přes nerovnoprávné postavení babiček ve společnosti se našly významné osobnosti, které si u tehdejších odborníků získaly respekt. Bohužel v českých zemích takového významné ženy nenajdeme. (Doležal, 2001).

Porodní babičky také musely zjišťovat zachovalost dívek. Žena měla podle tehdejších lékařských regimentů povinnost například tu, že po souloži v sobě musela udržet semeno. Nemanželská matka byla postavena na pranýř a posléze vyhnána ze služeb. Zabití novorozence se velice krutě trestalo. (Chlumská, 1965).

Věk začínajících babiček byl okolo 30–35 let. Většinou pocházely z chudších poměrů. Kladlo se na ně mnoho požadavků, mezi které patřily například ty, že musely být mlčenlivé, zručné, přívětivé, zdravé, měly umět psát a nesměly pít alkohol. Občas za své služby získávaly víno, chléb či boty, ale od chudších často nedostávaly nic. Porodní babičky pracovaly do vysokého věku a potom dostávaly pouze minimální podporu. Někdy dostaly od obce bydlení zdarma a v kostelech měly vyhrazena místa v prvních lavicích. Jejich úkolem také bylo ověřovat existenci těhotenství.

Současně s porodními babičkami pracovaly i „anděličkářky, které vykonávaly potraty. Těmto ženám se každá pořádná porodní bába vyhýbala. Ženy, které potrat podstoupily, musela každá porodní bába nahlásit.

Postupně se do porodnictví připojovali ranhojiči, lazebníci nebo chirurgové, kteří měli velké zkušenosti z válek. Jejich práce se omezovala na výkony k ukončení těhotenství a porodu a báby je volaly pouze v nouzových situacích, jako byly například zmenšující operace. Tyto výkony byly často tou jedinou možností, jak během komplikací zachránit rodiče život. (Vránová, 2007).

3.2.1 Margueritte du Tertre

Madame Margueritte du Tertre působila jako vrchní porodní asistentka a v nemocnici Hotel Dieu vedla porodnické oddělení. Zapojila se do vyučování porodních babiček a pod jejím vedením se konalo jejich tříměsíční školení. Její dílo, které napsala, a bylo schváleno lékařskou fakultou, se nazývá „Rodinné pokyny velmi snadné, provázené otázkami a odpověďmi týkajícími se všech základních věcí, které by porodní bába měla znát“ (*Instruction familiere et tres facile, faite par questions et réponses touchant toutes les choses principales qu'une sage-femme doit savoir*). (Vránová, 2007).

V tomto díle popisuje například vlastnosti dobré kojné. Její názor, že při obratu plodu vnitřním hmatem postačí pouze uchopit jednu nožku, bylo v pozdější době odmítáno. (Doležal, 2001).

3.2.2 Anna Hutchinson

(1590–1643)

Anna působila jako porodní bába v Bostonu. Byla neteří dramatika a básníka Johna Drydena. Do Bostonu se přestěhovala se svým manželem. Anna se proslavila jako zasloužilá porodní babička, která byla velice svědomitá. Ve svém domě často pořádala náboženské schůze. Její sláva trvala až do té doby, než se jedné rodičce narodil dítě bez mozku (*anencefalus*), což v prostředí plném předsudků a pověr způsobilo zmatek. Po tomto incidentu byla Anna souzena a poté i vyhoštěna ze země. Poté působila na Rhode Island, ale zde byla v roce 1643 zabita spolu se svými dětmi při přepadení indiány. Přežilo pouze jedno její dítě. Je po ní pojmenována řeka Hutchinson River a před generálním dvorem v Massachusetts je postavena její socha. (Doležal, 2001).

3.2.3 Trotula

Byla to vzdělaná porodní bába, která studovala na Lékařské fakultě Univerzity v Salernu, kde bylo povoleno studovat i ženám. Byla manželkou Joanna Plateria, profesora vysoké školy. Údajně prý byla lékařkou a zabývala se pouze porodnickou praxí. (Vránová, 2007). Její dílo „*O utrpení ženy před, během a po porodu*“ se jako jediné její dílo dochovalo. Popisuje zde například šití hráze, kde pochva a konečník vytvoří jeden otvor. Její dílo obsahuje také mnoho pověr. (Vránová, 2007).

3.2.4 Louise Bourgeois Boursier

(1563–1636)

Její manžel Martin Boursier byl chirurg a ranhojič a působil jako asistent u Ambroise Parého. Ze začátku se přiučovala u svého manžela a po prostudování Parého spisů začala pracovat na Faubourg St. Germain mezi chudinou. Po pěti letech své praxe získala v Paříži licenci.

Louise porodila všechny děti Marie Medicejské a celých 27 let pracovala u francouzského dvora i královské rodiny jako sage-femme. Její kniha „Různá pozorování o neplodnosti, ztrátě plodu, plodnosti, porodech a onemocnění žen a dětí“ (*Observations diverses sur la sterilité, perte de fruit, foecondité, accouchements et maladies des femmes et enfants naiz etc*) byla první učebnicí pro porodní babičky napsaná ženou. V této knize Louise jako první přesně popisuje obličejovou polohu plodu a porodním babičkám radí, aby byly přítomny při pitvě žen, aby poznaly anatomii vnitřních rodidel.

Roku 1635 vyšla její sbírka, která má název „*Tajemství*“, kde jsou popsány její zkušenosti z povolání porodní babičky. Sbírkou byla přeložena do holandštiny i němčiny.

Její popularita trvala do roku 1627, když na septickou horečku omladnic zemřela princezna Marie de Bourbon-Montpensier. Louise se sice snažila obhájit, ale marně. Smrt během porodu se totiž porodníkům u vznešených rodů nepromíjela. Po zbytek svého života psala své paměti. (Vránová, 2007).

3.2.5 Justine Dittrichin Siegmundin

(1648–1705)

Justine, byla nejznámější porodní bábou v Německu. Narodila se jako dcera faráře v Rohnstocku. K povolání porodní babičky se dostala tak, že si ve svých 21 letech myslela, že je těhotná. To jí všechny porodní báby svorně potvrzovaly. Posílala pro porodní báby, když předpokládala, že ji začínají porodní bolesti. Jako poslední ji vyšetřila manželka vojáka a ta naznačila, že se o porodní bolesti nejedná a po dalším vyšetření její těhotenství popřela úplně. Tato zkušenost ji zřejmě přivedla k povolání porodní báby.

Z Graafovy knihy „*De mulierum organis inservientibus*“ z roku 1672 studovala anatomii pohlavních orgánů ženy. (Vránová, 2007).

Působila 12 let mezi chudými rolníky. Porodním bábám předávala své zkušenosti. Byla městskou porodní asistentkou v Liegnitzu a posléze se stala vedoucí konzultantkou. V roce 1668 ji kurfiřt Fridrich III., tehdejší braniborský panovník jmenoval brandenburskou porodní bábou. V roce 1701, poté co bylo pruské vévodství povýšeno na království a Fridrich se stal králem Fridrichem III., Justine povýšil na nejvyšší pruskou dvorní dámu. (Zdravotnické noviny, 2011).

V roce 1960 byla vydána její kniha s názvem „Nejdůležitější vyučování o těžkých a nepravidelných porodech s Boží pomocí vpravdě vyučené, zručné a rozumné dvorní porodní báby“ (*Die Chur-Brandenburgische Hoff-Wehe-Mutter. Das ist: Einhochstnötiger Unterricht von schweres und unrechtsgehenden Geburten in einem Gespräch vorgestellt, wie nämlich durch Göttlichem Beistand eine wohl-unterrichtete und geübte Wehe-Mutter, mit Verstandt und geschicter Hand, dergleichen verhüten, wanns Noth ist, das Kindwenden könne*). Kniha byla velice populární a vyšla v mnoha vydáních, překladech. Nechala si ji vytisknout na svoje vlastní náklady. Kniha byla velmi kritizována za to, že byla napsána německy a ne latinsky. (Vránová, 2007).

Text byl napsán formou kriticky psaného dialogu mezi Justinou a žačkou Christinou. V té době přicházely rady porodním babičkám pouze od chirurgů a ne od porodních bab, takže tato kniha vzbudila velkou dávku kritiky. Nejspíš jako úplně první popsala protržení vaku blan k zástavě krvácení při „*placenta praevia*“ i abnormální rotaci. K obratu plodu na konec pánevní používala ke stahování vedoucí tyčinku (*Führungstäbchen*) a kličku k obratu na nožku plodu (*Wendungschlingen*). (Doležal, 2001).

3.3 Porodnice a porodnické školy v Evropě

3.3.1 Hotel Dieu

Hotel byl postaven v blízkosti Notre-Dame a sirotčince v Paříži. Nemocnice stála na břehu řeky Seiny. Poblíž se nacházela manufaktura, která vyráběla svíčky. Klenby Hotelu Dieu využívaly jako příbytek poutníci a tuláci. (Doležal, 2007).

Roku 1620 zde vzniklo porodní oddělení a v roce 1630 zde začala probíhat výuka porodních babiček. Na tomto oddělení se měsíčně odrodilo více než sto rodiček, především to byly ženy z pařížské chudiny. Na jednom lůžku se tísnilo 4–5 žen, z nichž každá trpěla jinými chorobami. Byly to nemoci infekční, venerické, svrab a průjmy. Také se pořád objevovala horečka omladnic.

Vzdělávání budoucích porodních babiček měla na starosti Margueritte du Tertre, která působila jako vrchní porodní asistentka. Vyučování trvalo tři měsíce. Prvních šest týdnů se studentky učily „okukováním“ a dalších šest týdnů vedly samostatně porody pod vedením vrchní porodní asistentky, která byla vybrána z nejlepších porodních bab z Paříže. Budoucí porodní babičky byly teoreticky i prakticky vzdělané a získaly základní anatomické znalosti.

K těžkým porodům byli zváni chirurgové z koleje sv. Kosma. Ti byli také přítomni při zkouškách porodních babiček. Přístup do školy byl mladým mužům zakázán, ale některým chirurgům se podařilo i přes tento zákaz výjimečně získat souhlas k návštěvě školy. (Vránová, 2007).

Na chirurgickém oddělení Hotelu Dieu leželi mrtví mezi těmi, co se chystali na operaci. Ti se zase dívali na ty, co byli operováni bez narkózy. Kromě zmenšujících operací jako dekapitace či embryotomie se prováděly obraty a extrakce. (Doležal, 2001).

3.3.2 Následující porodnice a porodnické školy

O sto let později, po založení Hotelu Dieu, v roce 1731 byla v Paříži založena *Académie royale de chirurgie*. Porodnictví zde většinou vyučovali chirurgové nebo anatomové. Jedním z hlavních představitelů na této škole byl Jean Astruc, profesor anatomie, který kromě francouzských porodních babiček vzdělával i anglické babičky.

V první polovině 18. století došlo ke vzniku školících ústavů např. v holandském Leydenu, skotském Edinburghu či v irském Dublinu. Zde se vzdělávali nejen lékaři, ale i porodní babičky. Výuka probíhala formou instruktážních kurzů, během nichž se používaly porodnické modely. Až po praktickém nácviku na modelech mohli studenti pracovat se skutečnými pacientkami. Ústavy v Edinburghu a Leydenu spolu úzce spolupracovaly, což vedlo až ke vzniku společného centra mezinárodního lékařství.

Jedním z tamějších odborníků byl *Herman Boerhaave*. Kromě anatomie vyučoval i mnoho jiných oborů a jeho výuka se konala u lůžka pacienta. Absolventi jeho výuky se stali odborníky, kteří byli uznáváni. Přednášeli po Evropě a nakonec se jejich vliv přenesl i do Ameriky. Mezi jeho žáky patřil i *Carl von Linné*, zakladatel zoologické a botanické systematické nomenklatury.

V roce 1728 byla založena škola ve Štrasburku. Hlavním představitelem této školy byl *Johan Jacob Fried*, který propagoval vzdělávání porodních babiček. Dvakrát týdně přednášel, a to bezplatně a třikrát týdně dohlížel na porodní báby v porodnicích.

Další nemocnicí byla *Charité* v Berlíně, založena v roce 1727. Součástí byl i porodní sál. Porodní babičky zde byly školeny tzv. ústavní porodní bábou a chirurgy.

První porodnice ve střední Evropě byla založena při *Gottingenské univerzitě* a to v roce 1727. Značný podíl na jejím založení měl *Johann Georg Roderer*. Zastaralé porodnické způsoby kritizoval v díle s názvem „Řeč o přednostech porodnického umění“.

V 70. letech 18. století v Německu vznikaly další porodní školy spolu s porodními sály. Odborníci tak motivovali ženy, aby rodily v porodnicích. V některých částech Německa nemohli být muži přítomni při porodu. V roce 1521 byl dokonce v Hamburku upálen lékař, který se v ženském přestrojení zúčastnil porodu. Tyto předsudky v některých německých oblastech přetrvávaly až do 19. století. (Zdravotnické noviny, 2011).

3.4 Významné osobnosti

3.4.1 Francois Mauriceau

(1637–1709)

Svou kariéru začal ve slavném Hotelu Dieu jako zakladatel porodnického oboru. Během své praxe viděl okolo 3 000 porodů. Tolik porodů bylo k vidění pouze během ústavních porodů chudých žen. (Doležal, 2001). V 17. století byl ve světovém porodnictví hlavní postavou. Vlastnil titul „Chirurgien juré et maistre des arts“. Jeho dílo s názvem „Pojednání o nemocích žen těhotných a rodících“ (*Traité des maladies des femmes grosses et accouchées*) bylo přeloženo do mnoho jazyků. V knize jsou anatomické poměry popsány mělce. Znázorňuje zde ženskou a mužskou pánev nebo hlavičku plodu

a její proporce. Uvedl do praxe hmat na následnou hlavičku při konci pánevním. Byl proti provádění císařských řezů na živých. (Doležal, 2009).

Mauriceau byl bezpochyby jedním z největších učitelů porodnictví všech dob. Byl prvním plně vyškoleným francouzským chirurgem zabývajícím se porodnictvím. Jako první popisuje kraniotomii a extrakci mrtvého plodu. (O'Dowd, 1994).

3.4.2 Eucharius Roesslin

Zemřel v roce 1526. Působil jako apatykář ve Freiburgu a později také jako fyzik ve Frankfurtu a Wormsu. V roce 1513 vyšla jeho kniha „Těhotných žen a bab zahrada růžová“ (*Der Swangern Frawen und Hebammen Rosegarten*), která byla přeložena do mnoha evropských jazyků. Kniha po odborné stránce neměla moc velkou úroveň. Nalezneme zde rady dietetické i rady, jak správně tlačit během porodu. (Doležal, 2001).

Roesslin tuto knihu napsal místo v latinském, v německém jazyce, což v té době bylo neobvyklé. Jeho dílo sloužilo porodním asistentkám během jejich praxe po dlouhá staletí. (O'Dowd, 1994).

Je psána tak, aby ji porozuměly i porodní báby a to lidovou formou. Roesslinova kniha byla určena pro početné těhotné ženy a pomocnice během porodu. Věnoval ji Kateřině Brunšvické. Celá kniha je složena ze dvanácti kapitol:

1. kapitola popisuje, jak dítě odpočívá v těle matky a kolika blanami je obaleno.
2. kapitola vypráví o rozdílu mezi přirozeným a patologickým porodem.
3. kapitola popisuje jak poznat těžký porod od snadného.
4. kapitola se zabývá tím, jak ženě před a během porodu pomoci.
5. kapitola vypráví o lécích, které mohou porod usnadnit.
6. kapitola popisuje, jak usnadnit odchod placenty, pokud sama nevyjde.
7. kapitola se zabývá příhodami, které se mohou u ženy při i po porodu přihodit a jak s nimi naložit.
8. kapitola vypráví o příčinách nezdařeného porodu a jak v takových případech pomáhat.

9. kapitola praví o mrtvém plodu v těle matky i jak je ho z těla matky vypudit.
10. kapitola radí, jak pečovat o novorozence.
11. kapitola se zabývá kojením.
12. kapitola vypráví o nemocech novorozenců a jak jim nejlépe pomoci (Vránová, 2007).

V roce 1519 vydal M. Klaudián český překlad této knihy pod názvem „Zpráva a naučení ženám těhotným a babám pupkořezným netoliko prospěšná, ale také potřebná“. (Niklíček, 1989).

3.4.3 Tajemství rodiny Chamberlenů

Porodnické kleště jsou vynálezem rodiny Chamberlenů, která si výrobu kleští střežila po několik generací jako své tajemství. Kleště pomohly zachránit mnoho rodiček i dětí. Nástroj se skládal ze dvou širokých lžic s okénky, které byly zakřiveny tak, aby lépe přilnuly k hlavičce dítěte a zámkem, který se nacházel v místě křížení ramen.

Zakladatelem porodnické rodiny Chamberlenů byl William Chamberlen. Jeho nejstarší syn se jmenoval Peter. Ten působil v Londýně jako chirurg a poté asistoval při porodech. Peter se díky své dlouholeté praxi stal známým porodníkem a vydělal si tak velké jmění. Stal se dokonce dvorním lékařem Anny Dánské.

Synem Petra Chamberlena byl Peter Chamberlen ml., který stejně jako jeho otec pracoval jako porodník i chirurg. Petr ml. měl s manželkou Sarou de Laune osm dětí a jedním z nich byl Peter nejml., někdy nazýván jako Peter III. Byl pravděpodobně nejslavnějším porodníkem tohoto rodu. Přivedl na svět syna královny Henrietty Marie, budoucího krále Anglie, Karla II.

Velký úspěch porodnických kleští vedl k jejich věhlasu, velkému majetku, ale i k závisi z odborného okolí.

Nejstarší syn Petera Chamberlena nejml. Hugh Chamberlen také pokračoval v rodinné tradici. Také on pracoval s utajovaným nástrojem. (Zdravotnické noviny, 2011).

Pokusil se v roce 1670 toto rodinné tajemství prodat. Během porodu u jedné rodičky, která ležela osm dní v porodních bolestech, zjistil Mauriceau velké zúžení pánve.

Chamberlen tvrdil, že porod dovede do konce během čtvrt hodiny. Po třech hodinách neúspěšného snažení další pokusy vzdal. Žena za 24 hodin zemřela a během pitvy se zjistilo, že její děloha byla proděravělá. Tak bylo zjištěno, že kleště nelze použít během porodu, kdy má žena zúženou pánev. Chamberlen tedy ve Francii kleště neprodal.

Nástroj Chamberlen prodal v roce 1688 a to Rogeru Roonhuysenovi, který působil jako porodník v Amsterdamu. Neprodal celé kleště, ale pouze jednu branži kleští, která se používala jako páka. Původní nástroje byly nalezeny až později v tajné skrýši. Jsou to zkřížené rozkládací kleště se zakřivením s okénky dle hlavičky dítěte. Dnes je můžeme spatřit v muzeu v Göttingen. V Anglii obdobné kleště aplikoval Chapman bez nároku na objevitelské zásluhy. (Doležal, 2001).

3.4.4 Johaness Palfijn

(28. 11. 1650–21. 4. 1730)

Holandský lékař, který navštěvoval ranhojičskou školu v rodném Kortrijku. Roku 1686 působil jako ranhojič v Ypern a posléze jako městský chirurg v Gentu. V roce 1721 předvedl na půdě Francouzské akademie věd v Paříži porodnické kleště. Ty jsou původním vynálezem Petra Chamberlena, který byl členem lékařské rodiny Chamberlenů, kteří kleště uchovávaly jako rodinné tajemství. V roce 1693 jeden z členů, Hugo Chamberlen, za určitou částku rodinné tajemství prozradil holandským lékařům. Palfijn porodnické kleště ještě vylepšil a poté je předvedl na veřejnosti. Během svého života napsal několik chirurgických a anatomických spisů, převážně v rodné vlámsčině. Roku 1708 vyšlo jeho dílo „Anatomický popis částí ženského těla“ (*Description anatomique des Parties de la Femme*). (Junas, 1977).

3.4.5 James Young Simpson

(7. 6. 1811–6. 5. 1870)

Narodil se v Bathage a působil jako porodník ve Skotsku. Studium medicíny dokončil v roce 1830 v Edinburghu. Začínal jako asistent patologické anatomie a později, v roce 1835 habilitoval na docenta. (Junas, 1977).

Simpson byl v tehdejší době významnou osobností. Působil jako profesor porodnictví na vysoké škole v Edinburghu. Ve svém okolí vzbuzoval velkou žárlivost. Dařilo se mu v soukromé praxi a zajímal se o operativní gynekologii. (O'Dowd, 1994).

Během svého života napsal dvanáct monografií a mnoho článků, které se týkaly porodnictví. Tématem jeho disertační práce byla „Pozorování chorob placenty“ (*Observation on the diseases of the placenta*) a zaznamenala velký pokrok patologického výzkumu placenty. V roce 1850 vylepšil porodnické kleště a pokusil se o nový způsob obratu plodu. Jako první vyzkoušel éterovou narkózu v porodnictví a jako první také zavedl 4. 11. 1847 chloroform do porodnické a chirurgické praxe, čemuž předcházely zkoušky na zvířatech. (Junas, 1977)

3.4.6 Selmar Aschheim

(4. 10. 1875–1965)

Německý gynekolog, který studoval medicínu na univerzitě v Berlíně a ve Freiburgu. Ze začátku působil jako asistent v Mnichově, Berlíně i Hamburku a poté se z něj stal vedoucí laboratoře na ženské klinice. Společně s Bernardem Zondekem v roce 1927 objevil přítomnost pohlavních hormonů v moči gravidní ženy. To sloužilo k vypracování testu pro rychlé určení těhotenství, který se nazývá jejich jménem. O tomto objevu je psáno v práci „Zjištění těhotenství podle moči“ (*Die Schwangerschaftsdiagnose aus dem Harn*). (Junas, 1977).

3.4.7 Hermann Knaus

(19. 10. 1892)

Rakouský gynekolog, který studoval ve Štýrském Hradci, kde i odpromoval. V roce 1927 se stal docentem gynekologie a porodnictví. Zabýval se výzkumem, ve kterém se zabýval vzájemnými vztahy žlutého tělíska, hormonů hypofýzy a ženských pohlavních hormonů. V roce 1927 zaujal teorií o tzv. plodných a neplodných dnech ženy. V této teorii vycházel z názoru, že po ovulaci vajíčko přežívá pouze několik hodin a že spermie v ženských pohlavních orgánech žijí 30–40 hodin. Takto došel k závěru, že je pro otěhotnění nejúčinnější období během ovulace. Tuto teorii hájil v dílech „Plodné a neplodné dny ženy“ (*Die Fruchtbaren und unfruchtbaren Tage der Frau*) a „Fyziologie zrodu člověka“ (*Die Physiologie der Zeugung des Menschen*). (Junas, 1977).

4 Historie porodnictví v Čechách a na Moravě

Jedním z nejstarších oborů ve zdravotnictví je babictví. Jeho historie je velice obsáhlá. Toto povolání bylo po dlouhá léta opomíjeno a vykonávaly ho ženy nevzdělané, které mohly nabídnout jen primitivní pomoc.

Podobně jako ve světě, tak i v Čechách měly věci kolem porodu na starosti pouze ženy. To přetrvávalo až do osvícenství pouze na řemeslné výuce. Až od 14. století u nás vznikly vlastní porodní babičky. Ty se učily od starších babiček. Jejich spolupráce většinou trvala čtyři roky a poté mohly porodní babičky vykonávat svojí profesi zcela samostatně.

Karel IV. vydal řád, který se týkal zdravotnictví. Založením Karlovy Univerzity v roce 1348 chtěla tato univerzita získat ve veřejném zdravotnictví rozhodující slovo. Chtěla dosáhnout soudní pravomoci nad porodními babičkami, lékaři i lazebníky. Tuto pravomoc získal rektor univerzity.

Na Karlově Univerzitě se přednášela pouze teoreticky gynekologie a porodnictví. Prakticky se nevyučovalo, neboť chirurgii i anatomii přednášeli jenom profesori, kteří patřili k duchovnímu stavu. Porodní babičky se vzdělávaly pouze o informacích o porodu.

V roce 1651 Ferdinand III. nařídil, aby porodní báby byly zkoušeny. Pokud některá porodní bába nebude mít potvrzení o vykonané zkoušce, nesmí pomáhat během porodu. (Sedláčková, 1973).

V 18. století se na Lékařské fakultě v Praze staly velké změny. Od 60. let 18. století skládají zkoušky porodnictví medicí i ranhojiči a od roku 1788 museli mít zkoušku z porodnictví také krajští fyzici. Ti zkoušeli porodní báby. Přednášky pro porodní báby probíhaly česky nebo německy. (Doležal, 2009).

První česky psanou knihu vydal v roce 1519 Nicolaus Claudjan pod názvem „Zpráva o nauczenie Ženam tiehotnym a Babam pupkorzeznym netoliko prospiešsna, ale také potrebná“. (Sedláčková, 1973). Byla to do češtiny přeložená velice známá kniha od Eucharia Roesslina „Růžová zahrada těhotných žen a bab pupkořezných“. V této knize se neobjevují základní znalosti anatomických poměrů v organismu ženy během těhotenství, takže nemohla dát porodním babičkám správnou představu o graviditě.

V knize se ve velké míře objevují mýty a pověry, ale i přes to v ní najdeme pár užitečných rad. Autor zde například doporučuje do vnitřních pohlavních orgánů ženy nalít olej, což podle něj vede k usnadnění porodu. Při slabých porodních bolestech zase doporučuje použít jakýkoliv prostředek pro kýchání.

Porodní babičky měly kromě své mnohaleté praxe pouze velké množství pověrečných rad, i když v 16. a 17. století bylo vydáno mnoho knih s porodnickou tematikou. Problém byl v tom, že tyto knihy byly většinou napsány v němčině.

V češtině vyšel spis „O ženských tajemstvích“ (*De secretis mulierum*). Autorem tohoto spisu byl scholastik a dominikán Albertus Magnus.

Jediným zdrojem informací o porodnictví se staly překlady porodnických příruček od německých i dalších evropských autorů.

Porodní babičky si získaly uznání svou prací a jenom ty nejlepší dostaly místo u dvora nějakého šlechtice. Větší město mělo svojí „městskou porodní bábu“, která měla na starosti gynekologicko-porodnické věci, pokud si ji město zajistilo. Jinak to měly na starosti „přísežné paní“, které byly vážené a zkušené, ale neškolené.

Lépe se měly porodní babičky ve městech než na vesnicích. Měly větší možnost výdělků a mohly konzultovat své případy s lékaři a tak se péče postupně přesouvala do měst.

V polovině 16. století byly pravděpodobně vydávány řády pro porodní báby. Je to zřejmé z toho důvodu, že v Litoměřicích vydaly nařízení, týkající se pitvy žen, které zemřely během porodu dítěte s příčnou polohou.

Některé církve, jako například církev českobratrská, hlásaly, aby sňatek uzavírali především lidé zdraví a blízcí si věkem. Problém byl v tom, že o manželství rozhodovali otcové. Velkou úlohu zde hrál hlavně majetek, náboženství ale i politika.

Prenatální péče zde úplně chyběla. Ženy v šestinedělí i ženy kojící tehdejší názory nabádaly, aby se přejídaly a jedly za sebe i za plod, což uváděly i tehdejší kuchařky. (Vránová, 2007).

4.1 Historie porodnictví během vlády Marie Terezie a Josefa II.

Nástupem Marie Terezie začíná nové období. Karel VI. i Marie Terezie uskutečnili mnoho reforem, které byly přínosné ke zlepšení zdravotnictví.

Toto období nebylo pro porodní babičky zrovna to nejlepší. Jejich životní podmínky byly bídné. Ve velké míře to byly staré vdovy, které nerady vykonávaly porodnickou péči. Jelikož neuměly číst ani psát, nemohly se ani vzdělávat. (Sedláčková, 1973).

Marií Terezií je z Holandska povolán Dr. Gerhard van Swieten jako její osobní lékař. Ten zjistil, jaké jsou v zemi poměry ve zdravotnictví, a snažil se porodnickou péči zlepšit. Dekretem ze dne 30. 12. 1745 bylo ustanoveno, že se mají porodní babičky i s jejími pomocnicemi vzdělávat pomocí přednášek, které měl na starosti profesor anatomie. (Sedláčková, 1973). Gerhard van Swieten byl zakladatelem reformy týkající se studia na vysoké škole i státem organizovaného zdravotnictví. Podporoval studium u lůžka pacienta. (Vránová, 2007).

Během vlády Josefa II. se pražská univerzita stala jedním z orgánů absolutistického státu. Josef II. ve Francii navštívil porodnické školy i různé nemocnice a nechal se inspirovat. Pověřil mladého porodníka Johanna Lucase Boëra, aby se ve světě přiučil porodnickým zkušenostem a získal důležité kontakty. Poté ho ve Vídni jmenoval svým osobním císařským chirurgem.

Babičky se nejprve zúčastnily přednášek, teprve potom měly praxi v Praze ve Vlašském špitále. Součástí špitálu byla kaple. Později se z něj stal sirotčinec a chudobinec. V roce 1789 byl zrušen. Poté byly babičky na venkově vzdělávány krajským ranhojičem. Po jejich přezkoušení na tkaničce nosily zavěšený odznak. 18. 12. 1775, vyšlo v platnost nařízení, které hlásalo, že „nezkoušené a nepotvrzené báby se netrpí“.

Porodním babičkám, které neuměly německy, se pražská fakulta rozhodla do češtiny přeložit porodnickou knihu porodníka von Crantze. Heinrich Johann Nepomuk von Crantz byl doporučen Gerhardem van Swietenem. Jeho kniha byla mnohokrát přeložena a vydána. Je napsána na základě zkušeností s porodnictvím v Paříži. (Zdravotnické noviny, 2011).

4.1.1 Generální řád

Marie Terezie na návrh Dr. Gerharda van Swietena vydala 24. 7. 1753 zdravotní řád pro království České. Součástí řádu bylo i postavení porodních babiček. Řád byl velkým pokrokem tehdejšího zdravotnictví. Svá nařízení měla i ostatní zdravotnická povolání. Tento řád měl platnost celých 150 let. Jsou zde požadavky, podle kterých se měly porodní babičky řídit. Jsou to:

- „1. Porodní báby po složení přísné zkoušky a přísahy vrchnosti směly nosit odznak, kterým se lišily od porodních bab, které zkoušku nevykonaly.*
- 2. Ty, které dosud zkoušku neměly, musely se ke zkoušce přihlásit.*
- 3. Dále nabádá generální řád k čestnému chování, zakazuje pití vína a jiných alkoholických nápojů.*
- 4. Mezi sebou mají babičky vycházet přátelsky.*
- 5. Nabádá k povinnostem, které se týkají samovolného porodu. Zakazuje jakékoli předčasné vypuzování plodu.*
- 6. Je-li povolána k porodu, má se včas dostavit. Dojde-li během porodu ke komplikaci, musí ihned povolati lékaře.*
- 7. Tytéž pokyny se týkají i III. doby porodní.*
- 8. pod hrozbou trestu se zakazuje jakákoli pomoc při vypuzení plodu či usmrcení plodu jakkoli vysokého těhotenství.*
- 9. Zakazuje se podávat léky šestinedělce i novorozenci.*
- 10. Další nařízení se týkají křtu dítěte.“*

„Generální řád je zakončen přísahou, kterou musela porodní babička složit do rukou vrchnosti i pana děkana.“ (Sedláčková, 1973, str. 5).

4.1.2 Přísaha porodní porodních babiček

„Já N.N., přísahám Bohu všemohoucímu, jeho důstojné a bez prvotního hříchu počaté matce Panně Marii i všem svatým, že se ve svém úřadu babském chci zachovati tím způsobem, a to:

1. *Panu děkanu a pánům doktorům v tomto svém úřadu povinnost, poslušnost a čest prokázati.*
2. *Jejich nadání, ustanovení a nařízení, které by se mého úřadu týkaly a staly se nebo ještě státi mohly, poslušně a pilně zachovávat. Nikoliv však:*
3. *Žádné svobodné osobě ani v době její měsíční čas vynucovati nebo děti předčasně vyháněti, ani jim k tomu nějaké léky raditi, tím méně užívatí dáti.*
4. *Ani rodičím ženám bolest působiti nebo pro vypuzení dítěte léky podávati, leč by to panem děkanem a doktorem bylo uznáno za dobré, dále:*
5. *Mdlé děti, které by před příchodem na svět nebo z nedostatku kněze museli zemřít, nejinak z nouze křtíti než přírodní vodou slovy: Já tě křtím ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého. Kdyby takové dítě bylo živo a k řádnému křtu přineseno, pak se ve všem tímto od její císařské a královské Milosti nedávno vydaným naučením bedlivě řídití“.*
6. *Kdybych se dozvěděla, že by nějaká žena, která by nebyla od pána doktora řádně zkoušena, uznána a do přísahy vzata, u rodičích žen se dala potřebovati, bez průtahu chci to udati panu děkanovi a pánům doktorům, ostatně se také ve všem, jak se sluší poctivé ženě zachovati chci. K tomu mi dopomáhej Bůh, jeho důstojná a bez prvotního hříchu počatá matka Marie panna i všichni svatí. Amen!“ (Vránová, 2007, str. 38).*

4.2 Historie porodnictví v letech 1918–1945

Vznikem Československé republiky vznikla porodním babičkám naděje na zlepšení jejich postavení ve společnosti. Veškeré spolky v Čechách a na Moravě se snažily o zlepšení a v roce 1919 se pod heslem „V jednotě je síla“ spojily. Vznikl jeden spolek s názvem „Ústřední jednota porodních asistentek“ a vydávaly časopis „Věstník“.

Ještě v tomto roce tato jednota podává ministerstvu zdravotnictví návrh na úpravu sociálního postavení porodních asistentek. Ten už v roce 1910 vypracovali Dr. Rubeška a Dr. Pachner. Tato úprava se týkala stálého platu pro porodní asistentky, plateb za výkony a pojištění invalidního i starobního. Úkolem jednoty bylo také to, aby se jejich poměry nezhoršovaly. Jedním z důvodů, proč se poměry zhoršovaly, byl ten, že porodních asistentek pořád přibývalo. Proto se snažili o zastavení další výuky a požadovali zavedení opakovacích kurzů. Mimo to, se měly zúčastnit i praktických

výkonů, jako je vyšetřování těhotných i rodiček a ošetřování novorozenců i žen v šestinedělí.

Porodní asistentky se nemohly dočkat těchto opakovacích kurzů, a proto Ústřední jednota vydávala opakovací kurzy ve svém časopise. Součástí časopisu byly články týkající se gynekologie a porodnictví. Kromě toho zde byly kladeny odborné otázky, které potom porodní asistentky písemně zodpovídaly přímo do redakce. Obvykle po měsíci byla otázka zodpovězena způsobilým lékařem a ty asistentky, které odpověděly správně, byly pochváleny.

V roce 1923 pozval Mezinárodní svaz porodních asisterek Jednotu porodních asisterek ke spolupráci. Na srazu Mezinárodního svazu porodních asisterek v Antverpách získala Jednota uznání. Téhož roku bylo v Ústřední jednotě téměř 4 000 porodních asisterek.

Mezinárodní svaz porodních asisterek vešel v platnost v roce 1922 v Bruggách. Jejich cílem bylo pozvednout stav porodních asisterek na patřičnou úroveň. Od roku 1923 se Jednota stala součástí Mezinárodního svazu porodních asisterek.

V roce 1924 žádá Mezinárodní svaz porodních asisterek Ústřední jednotu o uspořádání III. sjezdu v Praze. Sjezd vydal usnesení, které se zabývalo především vzděláním porodních asisterek a prodloužením studia na tři roky. Dále se usnesení týkalo toho, aby byla péče o kojence, těhotné i rodičky svěřena do rukou porodních asisterek.

V roce 1927 vzniklo sdružení porodních asisterek pro Moravu, Slezsko a Slovensko. Jejich sídlo bylo v Brně.

Po třicetileté snaze vyšel 9. 11. 1928 zákon s názvem „O pomocné praxi porodnické“, jakož i o vzdělání a výcviku porodních asisterek“. Tímto zákonem bylo povoleno používat nový název „*porodní asistentka*“.

Porody vedené v ústavech, kterých bylo po válce mnohem více, zhoršovaly špatné sociální poměry porodních asisterek. Začala také klesat populace. Důvodem byly začínající antikoncepční prostředky a nepříznivá politická situace v Evropě.

Další sjezdy Mezinárodní unie porodních asisterek se mimo jiné zabývaly i praktickým vzděláváním asisterek. Navrhovali alespoň dvouletou praxi na klinikách, než půjdou pracovat ve svém obvodě.

Rokem 1939 končí období naděje na zlepšení sociálního stavu porodních asistentek, jelikož začíná válka.

Ke zřizování poraden pro matky daly základ směrnice o zařízení a vedení poraden pro matky a děti, které byly vydány 5. 6. 1939 ministerstvem sociální a zdravotní správy. Tato akce vznikla díky Dr. Havláskovi, primáři porodnicko-gynekologického oddělení v Uherském Hradišti. Poradny zřizovaly především města jako Jihlava, Uherský Brod, Vsetín nebo Valašské Meziříčí. Ministerstvo zdravotnictví tak splnilo dávné přání sociálních pracovníků a porodníků, ale opět se pozapomnělo na porodní asistentky. Tak se objevila nová žádost o zlepšení úrovně postavení porodních asistentek. Dr. Havlásek tak ukazuje na nové povinnosti, které vyplývají z porodnické péče.

Až po druhé světové válce v roce 1948 se porodním asistentkám na základě zákona o národním pojištění dostalo toho, o co se mnoho let snažily. V tom samém roce byla Ústřední jednota porodních asistentek zrušena. Její členky přestoupily do odborových organizací. (Sedláčková, 1973).

4.3 Vývoj po roce 1945

V porodnictví znamenal velký zlom objev penicilinu. Velký význam měl především v léčbě infekcí po porodu. Také se změnily indikace pro císařský řez a objevem se ovlivnila i světová populační exploze. V Československu se dočasně podařilo téměř vymýtit pohlavní nemoci, takže medicí neměli moc možností, aby tyto nemoci viděli na vlastní oči.

Ke konci války byla novorozenecká úmrtnost přes osmdesát dětí na tisíc živě narozených.

Začala se úspěšně řešit nesnášenlivost krevního faktoru Rh⁺ transfúzemi a imunizací proti D-protilátkám. Ve spolupráci s patologickými anatomi se řešila porodní poranění novorozenců při používání vysokých kleští či extrakcí plodu. Později se v porodnictví řešila nedonošenost, dušnost a vrozené vady.

Po roce 1948 se rozvíjela gynekologická, pediatrická a porodnická poradenská péče. Od roku 1958 je platný zákon o nedovolených potratech a v různých variantách trvá až dodnes.

V roce 1957 bylo v Československu, v první zemi na světě plošně zahájeno očkování vakcínou proti dětské obrně. (Doležal, 2009).

4.4 Další vývoj ve vzdělávání

Délka studia se po druhé světové válce prodloužila z deseti měsíců na dva roky. V období 1930–1939 zůstaly jen dva státní ústavy. Jeden v Pardubicích pod vedením Dr. Gály a druhý pod vedením Dr. Birguse v Moravské Ostravě. V roce 1945 se zvýšil počet státních ústavů pro porodní asistentky na sedm.

Ústavy pro vzdělávání porodních asistentek byly začleněny do jednotného systému jako vyšší sociálně zdravotní školy a na tomto základě se přijímali studenti ve věku 14–15 let. Vzdělávání se tak prodloužilo na čtyři roky a bylo doplněno o vzdělání všeobecné. Zakončením studia byla maturita s teoretickou i praktickou částí.

Ve školním roce 1951–1952 se studium zkrátilo na tři roky, protože počet pracujících ve zdravotnictví neodpovídal náhlému vývoji zdravotnických služeb. Problém byl i ten, že absolventi zdravotních škol dovršili jen sedmnácti let a těžko mohli pracovat na oddělení.

V letech 1955–1956 se opět obnovilo čtyřleté studium a ve školním roce 1958–1959 se na zdravotních školách zavedlo abiturientské studium.

V roce 1963 se název porodní asistentka změnil na ženskou sestru a jejich náplní bylo kromě péče o těhotnou, rodičku i šestinedělku také celková péče o ženu. (Sedláčková, 1973).

5 Významní porodníci v Čechách a na Moravě

5.1 Přítomnost lékaře u porodu

Rozvoj v porodnictví ještě neznamenal přítomnost lékaře u porodu jako samozřejmost. Rodinný lékař byl přítomen u porodu v bohatých rodinách. U těch méně bohatých pouze vypomáhal v případě ohrožení života. Velice důležitá byla spolupráce mezi lékařem a porodní asistentkou.

Lékař byl přivolán v případech, kdy byly během porodu potřeba odborné pomůcky, léky jako morfium, éter či chloroform nebo, když se musel porod ukončit operativně. Mezi situace, kdy se musel zavolat lékař, byly například: silné krvácení, neproditelná poloha plodu nebo placenta, která nelze porodit.

Mnozí lékaři neměli k porodním bábám velkou důvěru. Například Josef Pečírka odsuzuje „učené“ báby. Říká, že neustále dávají rodičkám pod nos různé lahvičky nebo roztahují a mažou rodidla.

Jedním z lékařů, kteří podporovali spolupráci mezi porodní bábou a lékařem, byl doktor František Bouček. Doktor Bouček působil od roku 1841 na poděbradském panství, kde se svým kolegou skoro čtyřicet let léčil poddané. Během své praxe zažil několik porodů, během nichž bylo pozdě požádáno o lékařskou pomoc. Usuzoval tak, že se porodní bába snažila komplikovaný porod dokončit sama.

Do svých zápisků si zapsal 240 porodnických případů. Z porodnických technik využil kleště, provedl obraty z příčné polohy, ošetřil několik žen po potratu a několikrát musel operativně vybavit placentu. V roce 1865 pomocí císařského řezu vyjmul z těla mrtvé ženy hydrocefalický plod. Asi nejvíce operací provedl v roce 1863, kdy byl k rodící ženě přivolán jedenadvacetkrát. Zajímavé je to, že ani jednou nebyl přivolán k fyziologickému porodu.

Za samozřejmou přítomnost lékaře u fyziologického porodu propagovali autoři spisů určených matkám. Křížek, který medializoval porody, vyzíval své čtenářky, aby stejně jako v Německu nebo v Anglii i u nás, zvláště v lepších rodinách, bylo zvykem hned kromě porodní báby zavolat i lékaře. Přivolat k porodu lékaře se postupem času stalo

dokladem slušného sociálního postavení. Lékař, který byl přivolán k porodu bohatých, dostal třikrát až čtyřikrát více než porodní bába.

I přesto, že se v několika posledních desetiletích přítomnost porodníka během porodu v bohatých rodinách rozšířila, tak do mnoha domácností pořád docházela porodní bába. Údaje pro poslední dvě desetiletí 19. století pro Prahu nedělaly rozdíl mezi lékařem a porodníkem. Nejde z nich ani určit, jestli byl lékař přivolán k fyziologickému porodu nebo zda musel zasáhnout z nutnosti. (Lenderová, 2006).

5.2 Napravení reputace nemocnic

Pomalu se obnovovaly porody v ústavních zařízeních i přes strach z horečky omladnic. Ke konci 19. století se v pražské porodnici nacházely rodičky s komplikovaným průběhem těhotenství, u kterého byl nutný chirurgický zákrok. Operativní gynekologické zákroky probíhaly i v okresních nemocnicích. Ještě před první světovou válkou mohl ošetřující lékař do takovéto nemocnice poslat pouze ženu těhotnou, která krvácí nebo předčasně rodí. Termínové patologické porody mohla přijmout pouze pražská porodnice, i když byla přeplněná. Z toho důvodu sem lékaři neradi ženy posílali a porodnictví se tak nemohlo rozvíjet. Povinné zdravotní pojištění nebylo. Běžným jevem se porodnice staly v polovině 20. století. (Lenderová, 2006).

5.3 Porodníci

To, co je pro nás v dnešní době samozřejmé, bylo v dávných dobách pro naše předky nepochopitelné. Je to přítomnost lékařů – mužů při porodu. Lékaři se po dlouhá léta vyhýbali krvi. S tou do styku přicházeli pouze ranhojiči a chirurgové. Přítomnost chirurga při porodu byla znakem nějakého neštěstí během porodu.

V průběhu 18. století se porodník objevuje v českých zemích, nejprve v aristokratickém prostředí. Mezi porodními bábami a porodníky se odehrával konkurenční boj. Porodníci šířili svou nezbytnost při porodu před nekompetentními zákroky babiček a babičky zase braly ohledy na stud rodičky před pohledy cizího muže.

Jak babičkám, tak i porodníkům nařídilo zákonodárství osvědeckého absolutismu, aby se vzdělávali. Zemský zdravotní řád zahájil akademická titul „magistr porodnictví“. Ten získal například Antonín Jungmann. Až do konce tereziánského období převažovaly

mezi zkoušenými z babictví na pražské univerzitě ženy. Mezi muži, kteří se zde nacházeli vzácně, byl jako první David Schreer. Jeho zkouška proběhla v roce 1768.

Postupem času magistrů porodnictví přibývalo. V roce 1800 pracovalo na Starém a Novém Městě, Malé Straně a Hradčanech dohromady devět porodníků. V 80. letech 19. století to bylo více jak sto mužů s tímto titulem.

Porodníci společně s chirurgy vymizeli jako profesní skupina na základě říšského zákona ze 17. 2. 1873 a od té to chvíle už nic nebránilo tomu, aby se hlavní osobou během porodu stal lékař. (Lenderová, 2006).

5.3.1 Vojtěch Vyšín

V roce 1888 napsal knihu s názvem „Babictví“. Podrobně se zabýval tematikou horečky omladnic, jejími zdroji a prevencí.

Z vlastností, které by měla porodní babička mít, zdůrazňuje: „*Budiž neohrožená, aby se při náhlých nebezpečnostech nezalekla a aby rychle toho použila, čeho ku přemožení nevyhnutelně potřebí. Ku lékařům chovej se přívětivě a jich předpisů poslouchej, tím méně odvažuj se věcí jí nepřislusných, jako léčení a hojení chorob, operací apod.*“ (Doležal, 2001, str. 115).

Pozoruhodný je odstavec, ve kterém píše, že každá porodní babička má mít učební knihu o babictví. Píše, že ji nesmí prodat ba ani darovat, ale celý život si ji ponechat a často si v ní listovat. Kniha je doplněna o názorné obrázky. (Doležal, 2001).

Je zde taky otištěno: „*Nařízení vydané od c. k. ministeria záležitostí vnitřních dne 4. Června 1881, jímžto se podává revidovaná instrukce bábám porodním*“ . (Doležal, 2001, str. 116).

Porodní babičky patří pod politický úřad I. instance, nebo pod úředního lékaře. Musí ohlásit své bydliště, které má být označeno štítkem. Jejich úkolem je zapisovat novorozené děti do rejstříku narozených, křtít v nouzi nebo zařizovat ohledávání těl zemřelých dětí. Náplní jejich práce je také nahlašování pokusů o potrat. Součástí nařízení je i seznam, který obsahuje předepsané náradí a dezinfekční prostředky. (Doležal, 2001).

Je zde otištěn celý slib, z něhož již vypadl nábožensky laděný úvod: „*Slib porodní báby dle výnosu c. k. min. vyučování č. 6938 z 16. Března 1874, který každá bába skládá, když dobře obstála při zkoušce přísné. Bábě porodní se následující přečte: Slibujete, že těhotným, rodičkám i šestinedělkám kterým ku pomoci volána budete a sice chudým právě tak bohatým, svým uměním ochotně pomáhati, a při tom všechny povinnosti, které porodní bábě zákony a nařízeními jakož i zvláštní instrukcí (vládním nařízením) předepsány jsou, věrně a svědomitě plniti budete*“. (Doležal, 2001, str. 116).

Poté slibující opakuje a při tom podává řediteli babické školy ruku: „*Tomu, co mi nyní přečteno bylo, jsem porozuměla a slibuji to zachovávat*“. (Doležal, 2001, 116).

5.3.2 František Jan Mošner

(1797–1876)

Vystudoval na lékařské fakultě pražské univerzity, kterou dokončil v roce 1823. Získal titul magistr porodnictví. Kromě medicíny se zajímal o národní hospodářství, chemii a jazyky. Působil jako asistent u profesora Antonína Jungmanna na porodnické klinice. V roce 1826 se stal doktorem lékařství a chirurgie. Poté pracoval v Benešově jako městský fyzik. Na medicínsko-chirurgickém učilišti v Olomouci se vypracoval na místo profesora porodnictví. V Olomouci přednášel praktické a teoretické porodnictví. V roce 1834 byl jmenován rektorem Františkovy univerzity.

Napsal učebnici „Babictví“. V díle se zabývá především rozdílnou funkcí porodní báby a porodníka. Porodní bába je pověřena vedením normálních porodů. I tak musí vědět vše o patologiích, aby rozeznala, kdy zavolat porodníka a kdyby nebyl po ruce, tak by měla okamžitě pomoci v akutních případech ohrožení. Velký úsek se zabývá výběrem osob, které se hodí pro babictví a do detailu jsou zde popsány vlastnosti, které by měla porodní bába mít. Velkou pozornost zasvětil výkladu o ošetření novorozence a péči o kojence.

Ruptura hráze se téměř nešila, takže při porodu se hlavní pozornost porodní báby soustředila na to, aby nedošlo k ruptuře hráze. Z nepravidelných porodů jsou v knize popsány mechanismy při deflexních polohách, které směla vést i porodní bába.

Pamětní deska Františka Jana Mošnera je postavena na budově Porodnicko-gynekologické kliniky Fakultní nemocnice v Olomouci.

Termíny, které profesor Mošner v knize používá:

- hanbypysky – stydké pysky
- materník – děloha
- špidla – záhlaví
- ciply – tepny. (Vránová, 2007).

5.3.3 Václav Rubeška

(1854–1933)

Působil jako docent české lékařské fakulty v Praze a byl určen, že bude vyučovat na babické klinice. Díky své odborné praxi, kterou ještě více prohloubil na několika studijních pobytech, věřil, že převezme lékařskou kliniku. Místo něj byl na místo přednosta lékařské kliniky dosazen Karel Pawlík. Rubeška se tak na dlouhou dobu musel smířit s vedením výuky porodních asistentek, ale ne v postavení vysokoškolského profesora. V roce 1893 bylo prohlášeno, že babická klinika již nebude součástí univerzity. Vznikla tak samostatná c. k. škola babická v Praze, ale její místo se nezměnilo.

Václav Rubeška práci dlouhou dobu dělal sám. Až později k sobě získal asistenta. I přesto, že měl při vedení babické kliniky nelehké podmínky, učinil tak mnoho pro zlepšení výuky porodních asistentek. (Vránová, 2007).

Pro porodní asistentky napsal knihu s názvem „Porodnictví pro babičky“. Celkem se skládá z devíti oddílů:

1. Oddíl se zabývá složením lidského těla.
2. Oddíl popisuje pravidelné těhotenství.
3. Oddíl se zaměřuje na pravidelný porod.
4. Oddíl vypráví o pravidelném šestinedělí.
5. Oddíl popisuje chování novorozence a ošetřování dítěte.
6. Oddíl se zabývá nepravidelným těhotenstvím.

7. Oddíl vypráví o nepravidelnostech porodu.
8. Oddíl se zaměřuje na patologické šestinedělí.
9. Oddíl popisuje některé nemoci novorozenců.

Ve čtvrtém vydání bylo učivo nově vypracováno a seřazeno. Hned na začátek přidal látku o sterilizaci a dezinfekci a to proto, aby si ji studentky co nejlépe osvojily. Snažil se předělat odstavce tak, aby látka byla jasnější a studentky ji tak co nejlépe pochopily. (Rubeška, 1910).

V úvodu své knihy Rubeška píše: *„Porodní babička má raditi těhotným, přispívati pomoci a přisluhovati rodičkám, ošetřovati šestinedělky a novorozené děti, pokud je u nich vše správné a pravidelné. Jakmile vznikne jaká nepravidelnost, má ji babička poznati a volati ihned lékaře a sama si počínati tak, aby odvrátila nebezpečnost od matky, od dítěte aneb od obou.*

Je tedy povolání babiččino nemálo důležité a odpovědné a vyžaduje značných sil tělesných i duševních. Proto se mu mají věnovati jen ženy mladé, zdravé a silné, nadané dobrým zrakem, sluchem, čichem i hmatem, citlivou zdravou kůží zvláště na rukou a prstech, obdařené zdravou soudností a rozumem, rozvahou, soucitem a rozšafností.

Vědomostí potřebných nabývají babičky ve škole a mají je i později rozmnožovati, jednak čtouce ve své knize učební, jednak sbírajíce zkušenosti při porodech a dávajíce pozor na pokyny a jednání lékařův, s nimiž ve styk přicházejí, jednak čtouce některý časopis pro porodní babičky určený.

V povolání má být babička skromná a ochotná, ale ne podlízavá a dotěrná, má být svědomitá, šetrná a čistá, ne rozhazovačná a bezohledná, má si být vědoma svého postavení a ne se dát zneužívat k pracím nedůstojným, má být mlčenlivá a vlídná, nemá roznášet po domech, co kde viděla, slyšela a pozorovala, nemá pomlouvat a dělat klevet.

Za své služby má žádati přiměřenou odměnu a nemá znehodnocovat své povolání. Kde je babiček více, nemají se ani pomlouvat ani snižovat, nýbrž vzájemně podporovati.

Život má vést počestný a střídmý.“ (Rubeška, 1910, úvodní strana).

V knize těhotným ženám například radí, aby se pohybovaly na čerstvém vzduchu, vyhýbaly se jízdě na koni nebo, aby nenavštěvovaly velká shromáždění lidí. Dále píše, že si mají prsa a bradavky každý den v posledních dvou měsících těhotenství umývat teplou vodou s mýdlem a poté bradavky první den potírat francovkou a druhý den glycerinem. Jako důvod uvádí, že se tak bradavky otuží ke kojení.

Dle Rubešky je povinností porodní babičky, aby šestinedělku navštívila, pokud leží, dvakrát denně. Poté stačí jednou denně a to až do té doby, dokud se žena o sebe a o dítě nepostará sama. Při návštěvě šestinedělce zkontroluje prsy, bradavky, dělohu, očistky, otoky a opláchne zevní rodidla. To vše udělá až poté, co si důkladně vydezinfikuje ruce. (Rubeška, 1910).

5.3.4 Karel Pawlík

(1849–1914)

Narodil se 12. 3. 1849. Za nedlouho po jeho narození jeho otec zemřel a jediným zdrojem financí pro něj a jeho matku byl vdovský důchod. Jenom díky pomoci rodiny se Karel dostal na gymnázium ve svém rodném městě, kde v roce 1867 odmaturoval. Poté, co mu bylo odepřeno stipendium na vídeňské lékařské fakultě, se rozhodl, že školu vystuduje za své vlastní peníze. Ve třetím ročníku získal docela pěkné stipendium.

Své povolání začal uplatňovat na Duchkově vídeňské I. interní klinice. Zde působil rok a poté přestoupil na tzv. babickou školu profesora Gustava Brauna. V roce 1877 nastoupil na I. porodnickou a gynekologickou kliniku ve Vídni jako asistent. Zde po čtyřech letech dosáhl na hodnost docenta. Nějaký čas působil jako vedoucí lékař na gynekologickém oddělení na poliklinice ve Vídni a v roce 1887 se z Karla Pawlíka stal profesor.

Ve školním roce 1883–1884 začala v Praze na české Univerzitě Karlově běžet i lékařská fakulta. O čtyři roky později zemřel její první rektor profesor Jan Streng. Na jeho místo byli navrženi Karel Pawlík a Václav Rubeška. Po dlouhých dohadách místo nakonec získal Karel Pawlík a to díky značnému vlivu profesora Eduarda Alberta.

Karel Pawlík se během svého života stal uznávaným nejen u nás, ale také v zahraničí. Byl členem několika lékařských společností. V roce 1905 byl jmenován c. k. dvorním

radou. O pět let později ze zdravotních důvodů odmítl rektorství české Univerzity Karlovy.

Je považován za jednoho ze zakladatelů urogynekologie. Poprvé popsal útvar, který je pojmenován po něm „trigonum Pawlíki“. Jako první v historii provedl totální cystektomii.

Asi nejznámější jsou tzv. „Pawlíkovy hmaty“, které se používají při zevním vyšetření těhotné. Jsou hojně využívány i u dnešních studentů lékařství a porodní asistence.

Karel Pawlík zemřel náhle ve svém pražském bytě, v noci z 6. na 7. Zář 1914. (Vránová, 2007).

Nástupcem Karla Pawlíka byl *Václav Pitřha* (1865–1922). Zabýval se bakteriologickými a histologickými výzkumy v gynekologii. Své zkušenosti a poznatky shrnul v díle „*Nauka o operacích porodnických pro mediky a lékaře*“. První vydání této knihy vyšlo v roce 1911. Díky Pitřhovi byla nově vybudována pražská gynekologická klinika, která svou činnost spustila v roce 1921. (Niklíček, 1989).

5.3.5 Jan Melič

(1763–1837)

Narodil se v Praze, kde se stal studentem medicíny. V roce 1788 zbudoval soukromou porodnici i se školou. O pět let později se z něj stal profesor porodnictví. Byl znám pro své hluboké sociální cítění. Jako hlavní příčinu ve vysoké dětské úmrtnosti viděl ve špatných sociálních a hygienických poměrech. Na Malostranském náměstí zřídil ordinaci a porodnici pro chudé ženy, kde přednášel studentům medicíny a porodním bábám. Po pár letech byla porodnice zrušena a stala se součástí univerzity.

Ve svém díle s názvem „Zpráva o soukromých přednáškách a praktickém porodním ústavu s nimi souvisejícím“ (*Nachricht von den Privatvorlesungen und einem ahnlichen prektische Entbindungs-Institute*) shrnul své zkušenosti.

Jako první popsal infekční původ předsunutého plodového lůžka a to v díle „Čtyři pojednání o porodnictví“ (*Vier Abhandlungen uber die Geburtshilfe*).

Melič byl průkopníkem nových sociálně humánních trendů lékařství. (Junas, 1977).

5.3.6 Antonín Jungmann

(1775–1854)

Navštěvoval všední školu v místě svého rodiště, kde potom několik následujících let zůstal. V roce 1789 opustil rodné město a odjel za svým bratrem Josefem. Zde začal navštěvovat německou hlavní školu u piaristů a Gymnázium dokončil s výborným prospěchem.

O osm let později vstoupil do piaristického řádu jako novic. Poslali jej do Lipníku na Moravě, kde učil na piaristické škole. Dlouho zde ale nevydržel a z řádu vystoupil.

Vychodil filozofickou fakultu v Praze a v roce 1800 začal navštěvovat medicínu na lékařské fakultě v Praze. O tři roky později získal titul magistr porodnictví. (Vránová, 2007).

V roce 1805 dosáhnul na lékařský diplom a poté začal pracovat v Praze na Františku u Milosrdných bratří. V roce 1811 se stal profesorem porodnictví na lékařské fakultě v Praze. Zde pracoval více jak čtyřicet let. (Zdravotnické noviny, 2011).

Ještě jako magistr porodnictví napsal v roce 1804 spis „Úvod k babení“. Za deset let od prvního vydání nechal vytisknout rozšířené vydání s názvem „Umění babické k užitku žen při porodu obsluhujících“. Učebnice je psaná formou otázek a odpovědí. Opírala se o gramotnost porodních babiček. Podle Jungmanna měla odpovídat jejich „slabému přemejšlení a schopnosti“. Najdeme zde popis anatomie ženského těla, průběh těhotenství, porodu i šestinedělí, péči o novorozence, patologický porod. Několik odstavců je také věnováno návodu k „ohledávání“, což zřejmě byl jakýsi základ pro soudní lékařství. (Lenderová, 2006).

Byla to první učebnice pro porodní babičky napsaná česky. Jungmann je autorem mnoha učebnic porodnictví psaných česky a německy. Kromě porodnictví se věnoval také literatuře, historii či antropologii. Ve své studii s názvem „Člověkosloví“ stvořil soubor termínů pro medicínské vědy. Názvy se týkaly především anatomie a somatologie. Za zmínku stojí například srdečnice, páteř, játra, žláza, žluč, patro, bránice atd. Nejen tyto termíny, ale i mnoho dalších, jsou termíny Antonína Jungmanna.

Za své mnohostranné vzdělání byl jmenován historiografem lékařské fakulty. V roce 1839 se z něj stal rektor pražské univerzity. O dva roky později obdržel titul císařského rady. Poté, co odcházel do důchodu, byl povýšen do rytířského stavu.

Jungmann na pražskou porodnickou kliniku nastoupil v období, kdy na klinice vládl chaos a bezvládnost. Důvod byl ten, že od roku 1806 byla klinika bez vedoucího. Bylo zde jen šest místností, chyběly nástroje i personál. Jungmann sloužil sám, po ruce měl jen vrchní porodní bábu a mediky. Zavedl do praxe psaní porodopisů, které sám svědomitě vyplňoval.

Poté, co napsal mnoho žádostí, dostal peníze na koupi nástrojů, které objednal ve Vídni. Jeho žádost o příspěvek na pořízení knih pro založení odborné knihovny nebyla vyhověna.

V rozmezí let 1824–1825 se klinika rozrostla o přístavbu, zahradu, byty pro porodní babičky a domek pro profesora. Po přestavbě se klinika rozšířila na sedmáct pokojů, z nichž jich deset bylo pro bezplatnou třídu. Dále zde bylo šedesát šest postelí pro ženy po porodu a čtyřicet dva postelí pro novorozené děti. Součástí bylo i sedm pokojů, které sloužily jako tajné oddělení, kde mohly utajeně rodit ženy. Jejich identitu neznal ani personál porodnice.

Během svého působení na klinice bylo odvedeno 50 000 porodů. Tuto práci prováděl sám, pomáhal mu pouze jeden asistent. Zřetelně zlepšil úroveň výuky a pravidelně přednášel jak německy, tak i česky. Pětkrát do týdne přednášel porodnictví teoreticky. V zimním semestru přednášel dopoledne v německém a odpoledne českém jazyce, v letním semestru přednášel v opačném pořadí. V porodnici u Apolináře denně realizoval praktická cvičení. Výuka se kromě vyšetřování těhotných a rodiček zabývala i cvičením na fantomu a na operacích, které se prováděly na mrtvolách žen a dětí. Praktická cvičení trvala 6–8 týdnů. Na konci semestru vždy proběhly zkoušky. Týkaly se jak mediků, tak i studentek babictví.

Jungmann určil, jaké náčiní má porodní babička využívat a mít neustále při sobě. Jak píše ve svém „Umění babického“. Mezi věci, které babička musela nosit v kufříku, patří:

- cínová stříkačka střední velikosti, která se používala ke křtu a ke „vstříkávání“ do dělohy
- kousek mořské houby na umytí

- skořicová tinktura, která sloužila k zastavení krvácení po porodu
- voskované plátno „půldruhý loket“
- nůžky, které by neměly být ostré, ale rovné či nakřivené a na špičce tupé
- dvě, tři tkaničky k převázání pupeční šňůry, které by měly být „půl druhé pídě dlouhé“
- sokem tkaný kaloun k uchycení nohy během obratu dítěte
- bylinky jako máta zahradní, heřmánek nebo sléz vysoký či nízký pro ty, kteří bydlí na venkově, daleko od apatyk
- vonné věci neboli „zápachy“, například vinný či salmiakový líh ve sklenici, který se používá při mdlobách matky nebo dítěte.

Nejvyšší nařízení z prosince 1775 zakazuje babičkám, které neměly zkoušku, asistovat při porodu. Při prvním porušení je pokuta v hodnotě šesti říšských tolarů, při druhém to bylo dvojnásob. Kdyby toto nařízení babička porušila i po třetí, stihl by ji citelný tělesný trest.

Dle nového řádu medicínského učení z února 1804, už nebyly porodní babičky zkoušeny krajským ranhojičem, ale musely zajet do Prahy. Zde absolvovaly celý porodnický kurz a k tomu se dva měsíce cvičily v babictví.

Na první místo ve své knize popisuje pravidla studia babického:

1. Porodní bába se učí zadarmo.
2. Porodní báby mají v celé říši stejná práva, pouze pro Vídeň byly stanoveny určité výjimky.
3. Porodní báby jsou osvobozeny od „vrchnostenské roboty a obecných přídavků“. To se samozřejmě nevztahovalo na práci na vlastním statku.
4. Porodních bab se netýká placení daně z nabytku.
5. Těm, kteří se učili na cizí útraty, denně bylo určeno čtyřicet krejcarů. Podmínkou bylo přinesení řádného potvrzení od úřadu.

6. Zkoušení porodních bab bylo zadarmo, pouze platily čtyři zlaté a třicet krejcarů za diplom, který byl vyrobený na pergamenu. Tuto sumu platil ten, od kterého dostávala bába plat v hodnotě čtyřiceti krejcarů a to denně. (Vránová, 2007).

7. Byla zde jedna možnost, kdy měly báby zkoušku zadarmo. Podmínkou bylo, že se musely písemně zavázat „*že venku, ne pak v hlavním městě babiti budou, protože jich zde bez toho nazbyt jest*“. (Vránová, 2007, str. 58).

8. Roční plat určovala vrchnost, ale bába se na něm mohla s obcí či vrchností dohodnout. Méně než padesát zlatých to ale nebývalo. Jednu půlku platila obec a tu druhou vrchnost.

V roce 1809 vyšlo nové nařízení, kde se píše, že báby byly okamžitě podřízeny krajským lékařům a vrchnostem. Pouze ty báby, které obdržely diplom od c. k. školského vysokého učení, mohou pomáhat při porodech. Příbytek porodní báby měl být označen tabulkou či štítkem.

V nařízení ze 14. 12. 1820 se dozvídáme, že si žena z venkova, která chtěla nastoupit do babické školy v Praze, sebou musela přivést mnoho dokumentů. Mezi ně patřil křestní list i s listem o mravopověstnosti, dále to bylo potvrzení o tom, že je vdaná a zaopatřená. Vysvědčení o schopnosti absolvovat babický kurz bylo samozřejmostí. Ženám, které se ucházely o místo a byly přímo z Prahy, stačilo pouze potvrzení mravopověstnosti „*od domácího pána vyhotovené*“ a potvrzení od pana faráře. (Vránová, 2007).

K tomu, aby babička dosáhla hodnosti a vážnosti, Jungmann vyžaduje:

1. Aby byla zdravá a mohla vykonávat úřad „*churavá neb rozmazaná bdění noční a jiné nesnáze denní těžce nese. Budiž tělem čistá, bez ohavných osutin, svrabu a jiných neřestí, ruce měj bába jemné, citlivé s ohlazenými nehty k potřebnému ohledání*“. Proto tuto práci nevykonávaly nádenice, které měly zhrublé ruce od práce na poli. (Vránová, 2007, str. 60).

2. Porodní bába měla být v době svých studijních začátků ve věku 20–30 let. Ženám, kterým bylo kolem padesáti let, už nebyly do učení přijímány. „*Mladá bývá většinou nepovážlivá, ztřeštěná, bez důvěrnosti obecné, příliš letitá zase zapomnělá, nestatečná, nevrlá a často předsudků plná*“. (Vránová, 2007, str. 60).

3. Takové velké „plus“ měla babička, když navíc byla šlechetná, opatrná, povážlivá, bedlivá v jednání nebo svědomitá v jejím konání u bohatých ale i chudých. Dále to byly také *„svornost se spolubabičími ženami kdekoliv jich více dle lidnatosti přibývá, mlčenlivost, poslušnost zprávám a nařízením vrchnostenským a rozšafnost v právních případech. Budiž bába nepřítelkyně marné žvanivosti, klevet a opilství“*. To vše požadoval Jungmann po svých žákyních. (Vránová, 2007, str. 60).

Jungmannova kniha byla odborníky souzena jako krkolomná, ale její anatomická část stojí za připomenutí. V Čechách se porodnictví vyvíjelo pomaleji, než v jiných zemích Evropy. Z důvodu neustálého poněmčování vznikla situace, kdy pro mnoho anatomických názvů nebyl český ekvivalent.

Zde je pár dobových anatomických názvů:

- cecík – bradavka
- měsíční květ – menstruační krev
- svatá kost – kost křížová
- těhotnice – těhotná žena
- hanbyvršek – hrma
- zadeční střevo – konečník
- tlapky, poklopy nebo křížalky – velké stydké pysky
- materník, matka, život – děloha
- nevěstky, hřebínkové nebo malé hanbypyskové – malé stydké pysky. (Vránová, 2007).

6 Horečka omladnic

Průměrná délka života u paleolitických lidí byla značně nízká. Necelých 10 % jedinců se dožilo věku nad čtyřicet let. Pouze dvě procenta přežily padesát let. Ženy umíraly častěji v nižším věku než muži. Paleolitičtí lidé umírali hlavně vlivem častých poranění. *U žen hrozilo velké nebezpečí poporodních sepsí.* (Chlumská, 1965).

Termín „omladnice“ znamená to samé jako šestinedělka. V polovině 19. století byla horečka omladnic centrem pozornosti. Objevovala se hlavně v porodnicích s velkým množstvím rodiček. Jako její příčinu viděli v neznámých vlivech atmosférických či kosmických. Příčinou však byly nedostatečné hygienické podmínky, špinavé potraty, špatná ventilace či málo časté výměny dek a ložního prádla.

V roce 1846 bylo během komisionálního hodnocení vysoké úmrtnosti žen v poporodním období řečeno, že vzhledem k častějšímu vyšetřování žen z důvodu výuky a to zejména zahraničními studenty, byla zjištěna spojitost s vyšším výskytem horečky omladnic. Z tohoto důvodu byl snížen počet praktických studentů. Studenti ze zahraničí se zde poté skoro vůbec neobjevovali. V prosinci 1846 úmrtnost klesla, ale v dubnu 1847 se opět zvedla. (Doležal, 2001).

6.1 Ignaz Semmelweis

(1818–1865)

Medicínu studoval ve Vídni a v Pešti. V roce 1844 přijal místo asistenta ve Vídni na porodnické klinice. Zde pracoval do roku 1849. O rok později se z něj stal docent. V Pešti pracoval jako primář v nemocnici sv. Rocha. Od roku 1855 již ve funkci profesora přednášel porodnictví na pešťské lékařské fakultě.

Ihned potom, co dokončil studia a přešel na kliniku, se začal věnovat problematice horečky omladnic. Semmelweis tušil, že zdrojem této infekce rodiček, budou ruce mediků, kteří chodili přímo z pitevny na praktická cvičení na porodnickou kliniku. Z tohoto důvodu zavedl před tím, než se půjde rodička vyšetřovat, mytí rukou chlorovou vodou. Po tomto opatření se výskyt horečky omladnic a úmrtnost rodiček snížil až pětinasobně.

Když se ve Vídni konala schůze, Semmelwais zde přítomné lékaře obeznámil se svým objevem. Ti se mu ale ve většině případech vysmáli, proto byl Semmelwais nucen z Vídne odejít.

Po celou dobu, kterou pobýval v Pešti, nadále podporoval svou metodu profylaxe horečky omladnic. Své zkušenosti s tímto tématem zúročil v díle „Etiologie, podstata a profylaxe horečky omladnic“ (*Die Ätiologie, der Begriff und die Prophylaxis des Kindbettfiebers*).

Semmelwais zemřel ústavu pro choromyslné ve Vídni. Jako důvod jeho nemoci se uvádí, že ho neustálé polemiky s odpůrci jeho názoru o původu nákazy horečky omladnic a o metodách jeho profylaxe, dovedly až k duševní depresi. (Junas, 1977).

6.2 Ján Ambro

(1827–1890)

Medicínu vystudoval v Budapešti i ve Vídni, ve které později promoval. Pracoval ve Vídni na porodnické klinice a na chirurgické klinice v Budapešti. V roce 1872 byla v Bratislavě postavena škola pro porodní asistentky, ve které se stal ředitelem. Když studoval ve Vídni, osobně se setkal se Semmelweisem. *Ambro se stal jedním z propagátorů asepse u nás.*

Na kongresu v Egeru přednesl plán, který se týkal budování škol pro porodní asistentky v Uhrách. Pro studentky babictví napsal „*Knihu o porodnictví pro báby*“. Kniha vyšla dokonce i v maďarštině a v té době byla pokládána za nejlepší učebnici porodnictví v Uhrách.

Ambro je autorem mnoha prací a odborných článků, které se zabývaly horečkou omladnic nebo problematikou výhřezu pupečníku. (Junas, 1977).

7 Patologický porod

Porod, který býval těžký, velice často končil smrtí matky. V některých případech si rodičky dokonce sepisovaly před porodem závěť.

Jiná poloha, než hlavičkou, obvykle bývala zatěžkávací zkouškou. Při příčné poloze, pokud se nepodařil obrat v polohu podélnou, přicházela na řadu tzv. *zmenšující operace*. Během této operace je tělo dítěte vybaveno po částech, což porodní bába dělat nesměla. Porodní bába zasahovala pouze v případě, když žádného lékaře nemohla sehnat. Pak ovšem musela postupovat dle návodu, který byl součástí každé učebnice „babení“. (Lenderová, 2006).

Rodičku, která umírala, měla babička oživovat: „*Stříkej ji studenou vodu do tváře, nech ji celé ruce i nohy flanelem neb kartáči tříti, drž ji pod nosem dráždivá vonidla — ocet kořeněný, líh, dráždi hrdlo pýřím na brku v lihu salmiakovým omočeným, přilož strouhaný křen na jamku srdeční a dej ji dráždivé klystýrky s octem a solí. Mezitím nezapomínej těhotnou vnitřně vyšetřovati, abys zvěděla, zda-li porod přirozenou cestou dokonati se může, nebo břichořezem se provésti musí*“. (Lenderová, 2006, str. 48).

Těžký průběh mívál porod u patologicky změněné dělohy, nebo když měla rodička úzké porodní cesty. Na řadu tak přišel císařský řez. (Lenderová, 2006).

Císařský řez se nejprve prováděl na mrtvých rodičkách a postupem času na umírajících rodičkách. Až později se stala z císařského řezu operace plánovaná. Na živých se císařský řez dělal pouze z absolutní indikace, jako byla například osteomalacie. (Doležal, 2007).

Jako první prý císařský řez vyzkoušel na živé rodičce Jakub Nufer v roce 1500 v Thurgau ve Švýcarsku. Ale první doložený pokus se provedl 22. dubna 1610. Uskutečnil ho wurttemberský chirurg Jeremias Trauttmann na manželce místního bednáře. Žena zemřela tři týdny po operaci.

Během 18. století přibývalo operací, které se prováděly na živých ženách. Většina jich nedopadla dobře. Císařský řez se vykonával bez narkózy a znecitlivění. Rodička byla ochromena kořalkou, pouštěním žilou i prožitým utrpením. Po operaci se děloha nešila, pouze se občas řez na břicho stáhl pomocí náplastí.

Jako riziková se uváděla i vícečetná těhotenství. Porodní bába občas takovéto porody zvládla, ale raději k nim měla přivolat lékaře. I přes to, že byl zavolán lékař, stávaly se komplikace téměř pravidlem.

Nebezpečím pro matku a dítě býval také předčasný porod. Když plod zemřel, bylo potřeba, aby se porod vyvolal. V tom případě musela mít matka hodně štěstí, aby během porodu nezemřela.

Při příznacích, které souvisely s poporodním onemocněním jako například horečka či velké krvácení, měl být okamžitě přivolán lékař. Často bylo voleno mezi životem matky a dítěte. Dodnes není jisté, komu byla dána přednost v případě ohrožení obou životů. S největší pravděpodobností bylo u katolíků prioritou dítě, u židů a protestantů zase matka.

Ženy, u kterých byla naděje na přežití, často umíraly na následky pouštění žilou nebo při podávání projímadel a dávidel. Lékaři upřednostňovaly záchranu matky. Také novorozené děti nebyly ušetřeny, neboť se u nedonošených a slabých jako oživující prostředek používaly klystýry. (Lenderová, 2006).

Současná gynekologie se snaží dopřát mateřství každým ženám, ale v minulosti tomu tak nebyvalo. Ještě na začátku minulého století lékaři ženám radili, pokud trpěly nevléčitelnou či dědičnou nemocí, aby raději neuzavíraly sňatky. Jejich rady poslechla i Eliška Krásnohorská. Ta trpěla dědičnou formou revmatismu kloubů. Svůj názor na toto téma sdělila i neprovdaná lékařka Anna Bauerová se slovy: „*Jest nás ženských všude příliš mnoho, všechny vdáti se nemůžeme, nechme to tedy zdravým, statným, tělesně schopným*“ (Lenderová, 2006, str. 52).

8 Pověry a pranostiky v porodnictví

Ještě na začátku 18. století musely vědecké poznatky překonávat pověry. Astrologie se postupně měnila na astronomii. U bohatých byla přítomnost astrologa během porodu vcelku častou záležitostí.

Podle některých mohl pohled těhotné na ošklivé zvíře či zmrzačeného člověka způsobit porod zrůdy. V opačném případě, když se těhotná trvale dívá na hezké dítě, mohlo to vyvolat porod krásného dítěte.

Starověkou tradicí bylo předpovídání budoucnosti dle tzv. falešných uzlů na pupečníku. Pokud by byl první uzel červený, narodil by se kluk, pokud by byl bílý, byla by to holka.

Mezi pověrečné zvyklosti patřilo například to, že ženám bylo doporučeno, aby během porodu jedly husí vejce a okolo hlavy si omotaly věnec z mrkve, který byl posypán holubím trusem. Na Korsice zase ženám v šestinedělí nevěnovali zvláštní péči, ale jejímu manželovi ano. Ten ulehnu a několik dní se místo své ženy nechal ošetřovat. Tento zvyk byl velice starý a rozšířený například ve Španělsku nebo na karibských ostrovech.

Ještě v 17. století se někde věřilo, že žena může otěhotnět, aniž by měla pohlavní styk. Na Madagaskaru zase věřili, že pokud by byla žena svému muži nevěrná a neřekla mu o tom, tak by během porodu zemřela. (Doležal, 2001).

8.1 Pranostiky a pověry o porodních asistentkách

- Potká-li se porodní asistentka, znamená to neštěstí.
- Potká-li se při křtinách porodní bába, jeto smůla.
- Potká-li se porodní asistentka, má se držet knoflík, přinese to štěstí.
- Nají-li se porodní asistentka dobře při porodu, bude mít dítě blahobyť.
- Porodní asistentka se má při první koupeli dobře podívat, má-li dítě nějaké vady. Všechny se snaží napravit v první koupeli, poněvadž druhá koupel by na to už neměla vlivu. (Gála, 1940).

8.2 Pranostiky a pověry těhotenství

- Kope-li dítě hodně, bude to holka.
- Žádný jiný pohyb v těhotenství nenahradí vytírání podlahy. Jedině tím se zabrání, aby lůžko nebylo přirostlé.
- Těhotná nemá podlézat šňůru na prádlo, aby dítě nemělo omotaný pupečník kolem krčku.
- Když má těhotná mnoho skvrn ve tváři, bude to děvče.
- Má-li těhotná v obličeji rudé skvrny, bude mít dceru, která ubírá matce krásu. Nemá-li skvrny, bude to hoch. (Gála, 1940).

8.3 Pranostiky a pověry o porodu

- Trvá-li porod dlouho, bude to děvče.
- Rodička po porodu nesmí usnout, aby děcko nezemřelo.
- Když porod dlouho trvá, třeba otevřít všechny zámky u skříní, tak se otevře cesta pro plod.
- Porod postupuje rychleji, přijde-li sousedka.
- Rodička snadněji a rychleji rodí, napije-li se svěcené vody. (Gála, 1940).

8.4 Pranostiky a pověry o lůžku

- Je-li velké lůžko, bude dítě mít pohodlný život.
- Zakopeme-li lůžko ke stromu, který má červená jablíčka, má dítě červená líčka.
- Mateřské znamení třeba otírat lůžkem od prvorodičky, aby se ztratilo.
- Usušené lůžko prvorodičky napomáhá proti padoucnici.
- Těhotenské skvrny se ztratí, potře-li si rodička obličej porozeným lůžkem. (Gála, 1940).

8.5 Pranostiky a pověry o pupečníku

- Pupeční šňůru nutno schovat, přináší dítěti štěstí.
- Dá-li se na pupeční pahýl švestka, lépe odpadne.
- Je-li pupeční šňůra dlouhá, bude žít dítě dlouho.
- Zbytek pupečníku ode všech dětí se má schovat, aby byly též pohromadě.
- Pověsí-li se zbytek pupečníku na vysoký strom, dosáhne děcko v dospělosti vysokých hodností. (Gála, 1940).

8.6 Pranostiky a pověry o nedělcce

- Nedělky nemají chodit ven, dokud nebyly v kostele, aby jim divoženky nevyměnily děti.
- Nedělka nesmí na půdu a do hospody.
- V šestinedělí se nemá ani bílit, ani malovat.
- Šestinedělce se nemají větrati peřiny ani měniti prádlo.
- Nedělka nemá vařit z mouky, aby děcko nedostalo vyrážku.
- Žena ztratí krásu, když kojí.
- Nedělka nesmí navštěvovati nedělku, nebo jedna z nich zemře. (Gála, 1940).

8.7 Pranostiky a pověry o dítěti

- Vezme-li se dítěti při křtu do kostela bochník, bude bohaté.
- Novorozence bude šťastný, dostane-li do koupele svčenu vodu a peníze. Pod stůl se má položit sůl.
- Do první koupele se má dát děcku peníz, aby bylo bohaté.
- Když se dítě vykoupe, má se voda vylít na trávník, aby nebylo nemocné.
- Přestřihnou-li se dítěti nehty, přestřihne se mu věk. (Gála, 1940).

9 Porodní asistentka v současnosti

9.1 Mezinárodní definice porodní asistentky

Porodní asistentka je osoba, která byla řádně přijata do oficiálního vzdělávacího programu pro porodní asistentky uznávaného v dané zemi, která úspěšně ukončila daný vzdělávací program pro porodní asistentky a získala tak požadovanou kvalifikaci a registraci pro výkon povolání porodní asistentky.

Porodní asistentka je uznávána jako plně zodpovědný zdravotnický pracovník;

- pracuje v partnerství se ženami, aby jim poskytla potřebnou podporu, péči a radu během těhotenství, porodu a v době poporodní,
- vede porod na svou vlastní zodpovědnost
- poskytuje péči novorozencům a dětem v kojeneckém věku.

Tato péče zahrnuje:

- preventivní opatření,
- podporu normálního porodu,
- zjišťování komplikací u matky nebo dítěte,
- zprostředkování přístupu k lékařské péči nebo jiné vhodné pomoci,
- provedení nezbytných opatření při mimořádné naléhavé situaci.

Porodní asistentka má důležitou úlohu ve zdravotním poradenství a vzdělávání nejen žen, ale i v rámci jejich rodin a celých komunit. Tato práce by měla zahrnovat předporodní přípravu a přípravu k rodičovství a může být rozšířena i do oblasti zdraví žen, sexuálního nebo reprodukčního zdraví a péči o dítě.

Porodní asistentka může vykonávat svou profesi v jakémkoli prostředí, včetně domácího prostředí, ambulantních zdravotnických zařízení, nemocnic, klinik, nebo zdravotnických středisek.

Tato definice byla přijata na zasedání Mezinárodního výboru porodních asistentek 19. července 2005 a nahrazuje Definici porodní asistentky přijatou v roce 1972 a doplněnou v roce 1990. (Česká konfederace porodních asistentek, 2010).

9.2 Odborná způsobilost k výkonu povolání porodní asistentky

Odborná způsobilost se k výkonu povolání porodní asistentky se získává absolvováním:

1. nejméně tříletého akreditovaného zdravotnického bakalářského studijního oboru pro přípravu porodních asistentek
2. tříletého studia v oboru diplomovaná porodní asistentka na vyšších zdravotnických školách, pokud bylo studium prvního ročníku zahájeno nejpozději ve školním roce 2003/2004
3. střední zdravotnické školy v oboru ženská sestra nebo porodní asistentka, pokud bylo studium prvního ročníku zahájeno nejpozději ve školním roce 1996/1997.

Za výkon povolání porodní asistentky se považuje poskytování zdravotní péče v porodní asistenci, to je zajištění nezbytného dohledu, poskytování péče a rady ženám během těhotenství, při porodu a šestinedělí, pokud probíhají fyziologicky, vedení fyziologického porodu a poskytování péče o novorozence; součástí této zdravotní péče je také ošetrovatelské péče o ženu na úseku gynekologie. Dále se porodní asistentka ve spolupráci s lékařem podílí na preventivní, léčebné, diagnostické, rehabilitační, neodkladné nebo dispenzární péči.

Praktické vyučování v oboru uvedeném pod číslem 1. viz výše, musí být prováděno v akreditovaném zařízení. (Ministerstvo zdravotnictví České republiky, 2010).

9.3 Kompetence porodní asistentky

Bez odborného odhledu a bez indikace:

- zajišťuje základní a specializovanou ošetrovatelskou péči těhotným, rodícím ženám a šestinedělkám prostřednictvím ošetrovatelského procesu,
- poskytuje poučení o životosprávě během těhotenství a kojení, antikoncepci, přípravě na porod a také o ošetření novorozence; radí ve věcech sociálně-právních,

- provádí návštěvu u žen těhotných, šestinedělek ale i gynekologicky nemocných,
- edukuje a podporuje ženu v péči o novorozence, součástí je také edukace o podpoře kojení a předcházení jeho komplikacím,
- diagnostikuje těhotenství a sleduje ženy s fyziologickým průběhem těhotenství,
- doporučuje, předepisuje nebo provádí vyšetření, která jsou nutná ke sledování fyziologického těhotenství,
- poskytuje těhotným ženám informace o prevenci komplikací, v případě zjištěného rizika ženu předává do péče specializovaného lékaře se způsobilostí v oboru gynekologie a porodnictví,
- sleduje stav plodu v děloze pomocí všech vhodných technických a klinických prostředků,
- u matky, plodu nebo novorozence rozpoznává příznaky patologií,
- připravuje ženu k porodu a pečuje o ni ve všech dobách porodních,
- vede fyziologické porody a to včetně případného nástřihu hráze,
- v neodkladných případech vede i porody koncem pánevním, neodkladným případem se rozumí vyšetřovací či léčebný výkon nezbytný k záchraně života nebo zdraví,
- pečuje o ženy v šestinedělí, ošetřuje porodní a poporodní poranění,
- stará se o léčivé přípravky a zajišťuje manipulaci a uložení zdravotnických prostředků a prádla, jejich sterilizaci a desinfekci,
- poskytuje ošetrovatelskou péči fyziologickým novorozencům, provádí jejich první ošetření včetně případného zahájení okamžité resuscitace.

Pod přímým vedením lékaře se specializovanou způsobilostí v oboru gynekologie a porodnictví:

- asistuje při komplikovaném porodu,
- asistuje při gynekologických výkonech,
- instrumentuje na operačním sále při porodu císařským řezem. (Unie porodních asistentek, 2010).

9.4 Profesní organizace

9.4.1 ČKPA – Česká konfederace porodních asistentek

Je to profesní organizace porodních asistentek se sídlem v Olomouci. Název ČKPA vzniknul 1. 1. 2006. Původní název zněl ČAPA. Nejen pro své členky, ale pro všechny porodní asistentky organizuje různé vzdělávací akce, jako jsou semináře nebo konference.

V současnosti je organizace tvořena z deseti sdružení, ve kterých je asi 450 členek. *Je členem mnoha sdružení, mezi které patří například:*

- Mezinárodní konfederace porodních asistentek – International Confederation of Midwives.
- Evropská asociace porodních asistentek.
- Národní koalice zdravotnických pracovníků – nelékařských profesí.

Na svém internetovém portálu mají řadu cenných informací nejen pro porodní asistentky, ale také pro studentky a nastávající maminky. (Česká konfederace porodních asistentek, 2010).

9.4.2 Unipa – Unie porodních asistentek

Tato organizace pro porodní asistentky sídlí v Praze. Členkami se mohou stát porodní asistentky pracující ve státních i nestátních zdravotnických zařízeních, dále to mohou být soukromé porodní asistentky nebo asistentky na mateřské dovolené. Členkami se také mohou stát studentky oboru porodní asistence.

Mezi cíle, které UNIPA podporuje, patří:

- Propagace porodních asistentek směrem k veřejnosti.
- Poskytování profesní podpory porodním asistentkám.
- Poskytování informací a podpory rodičům.
- Vytváření zázemí pro studentky, které studují obor porodní asistence. (Unie porodních asistentek, 2010).

10 Vzdělávání

Vzdělávání porodních asistentek na Vysoké škole Polytechnické v Jihlavě

Vysoká škola Polytechnická (VŠPJ) vznikla 3. 6. 2004 jako jediná veřejná vysoká škola, která má sídlo v Kraji Vysočina. Současně je první veřejnou vysokou školou neuniverzitního typu v České republice. VŠPJ nabízí bakalářské studijní programy a kurzy zaměřené na celoživotní vzdělávání. Škola se skládá z osmi kateder, z nichž jsou čtyři oborové. (Vysoká škola Polytechnická Jihlava, 2011).

Jednou z nich je katedra zdravotnických studií. Ta má na starosti dva studijní obory v programu ošetrovatelství a to Všeobecná sestra a Porodní asistentka. Tato katedra vznikla v roce 2008. První absolventky těchto oborů promovaly v roce 2011.

Studentky porodní asistence prvního ročníku chodí v zimním semestru na oddělení chirurgických a interních oborů, aby se naučily základní výkony. Poté už praktická výuka probíhá na gynekologicko-porodnickém oddělení jihlavské nemocnice. Zde jsou studentky rozděleny na gynekologické ambulance, oddělení šestinedělí, porodní sál, centrum asistované reprodukce, novorozenecké oddělení a gynekologické oddělení.

Později studentky mohou chodit na praxi ve vybraných akreditovaných nemocnicích. Po celou dobu praxe, si studentky vedou *Deník porodní asistentky*, do kterého si zapisují všechny výkony od poradenství pro těhotné až po vedení porodu.

Mezi podmínky, které slouží k úspěšnému ukončení studia, patří:

- splnění všech povinných a vybraných volitelných předmětů
- absolvování sportovních aktivit
- odevzdání *Deníku*, ve kterém musí být splněny všechny povinné odborné výkony
- úspěšné vykonání praktické zkoušky
- napsání a obhájení bakalářské práce
- složení státních závěrečných zkoušek.

11 Zajímavosti z historie

11.1 Podstata početí

Už Hippokrates přišel se svým názorem, že lidské tělo vzniklo z dvojí substance, mužské a ženské. Tyto dvě substance se podle něj v děloze mísí a ta složka, která je silnější, pak rozhodne o pohlaví plodu. Galenos měl podobný názor na početí jako Hippokrates, ale jeho teorie říká, že ženské tělo je nedokonalejší a slabší. Aristoteles pak podíl ženy na početí zcela popřel. Jeho názor byl ten, že žena je jenom takovou „nádobou“, ve které zraje to, co muž zasel.

Konec dohadám udělal až William Harvey v 17. století. Tento anglická lékař prohlásil za počátek vajíčko. Existenci vajíčka však teprve předpokládal. Až roku 1672 nizozemský lékař Reinir De Graaf objevil, že vajíčko je uloženo ve vaječnících. Mimo jiné také objevil podstatu zrání vajíčka ve folikulu.

Spermie objevil Ludwig von Hamman v roce 1677. Lidé podstatu početí dlouhá léta spíše tušili. Plození se považovalo za značně důležitou věc a umění plodit se přirovnávalo ke stejné úrovni jako umění vařit.

Lékařská literatura v Evropě popisovala mnoho návodů, jak počít krásné dítě, v lepším případě chlapce. Podmínkou, která vedla k úspěšnému početí, byl vhodný výběr partnerky, polohy i okamžiku. Oba partneři měli k početí přistupovat s rozmyslem a bez vášně.

Existovaly dokonce i návody, jak počít génia. Mezi návody především patřilo jíst hlavně maso nebo omezit frekvenci souloží. Aby počali chlapce, muselo se sperma uložit na pravou stranu dělohy.

Pravou podstatu oplodnění objevil v roce 1875 Eduard van Beneden. To ovšem nezabránilo bizarním úvahám o plození chlapců. Na konci 19. století ještě někteří věřili, že pohlaví dítěte lze ovlivnit stravou matky. Jedna z teorií o početí zněla takto: „*vášnivé ženy mají syny, vášniví muži dcery*“. (Lenderová, 2006).

11.2 Antikoncepce

Již v dávných dobách bylo hlavním posláním ženy rodit děti. Antikoncepce byla něčím, co bylo proti názoru společnosti. Žena, která nedala svému muži dítě, mohla být podle starověkých zákonů vyhnána. Ženy si už ve starověku dokázaly primitivními prostředky pomoci, ale mnoho žen se snažilo spíše otěhotnět, než těhotenství zabránit.

Na egyptských papyrech se dochovaly rady lékařů, jak zajistit, aby žena otěhotněla. Doporučovaly se přírodní léčiva, nebo rady k bohům.

Ve starých zákonech se pamatovalo i na neplodnou ženu. Ve starověku měla žena velká majetková práva, takže zapudit neplodnou manželku, nebylo pro muže lehké. Navíc, v některých případech ji měl upřímně rád. Proto zde byla možnost tzv. „*zástupného porodu*“, kdy si muž opatřil nějakou otrokyni, která poté přišla do jiného stavu. Když otrokyně začala rodit, neplodná manželka ulehla pod ni, aby na ni dítě z otrokyně vypadlo. Tímto způsobem se symbolicky stala matkou ona a na novorozené dítě spadala všechna zákonná dědická práva.

Ženy ve starověkém Egyptě používaly různé antikoncepční prostředky, jako krokodýlí trus, ve starověké Indii to byl zase trus slonů. Během obou metod se v děloze vytvořilo silné kyselé prostředí, takže v něm spermie rychle umíraly.

Postupem času používaly tampony ze svinutého proužku látky či chomáče vlny napuštěné kvašeným akátovým výtažkem. Někdy si ženy dokonce do dělohy zaváděly voskové zátky či malé kamínky, které sloužily podobně jako dnešní nitroděložní tělíska. V antickém Řecku zase používaly spirálku ze slonoviny.

Ve středověku měli k antikoncepci odmítavý vztah, a to z církevních důvodů. Soulož měla vést pouze k jednomu, k početí dítěte. Někteří teologové učili, že pokud žena během pohlavního styku cítí potěšení, pak je její duše zkažená.

Mezi lidmi kolovali různé „spolehlivé“ metody antikoncepce. Mezi ně patřilo pití vody, ve které si chladil kleště kovář, nebo se do vody nastrouhaly parohy z jelena. Někteří dokonce věřili, že když žena třikrát plivne žábě do tlamy, nebo okamžitě po pohlavním styku vstane z lůžka a sedmkrát si poskočí dozadu, pak ji to ochrání od nechtěného početí.

Až 19. století objevilo další novinky v metodách antikoncepce. Lola Montes, v té době slavná kurtizána, si nechala vyrábět šátečky, které si před souloží vkládala do pochvy. Byly vyrobeny z kvalitního materiálu, takže je využívaly pouze vznešené dámy. Ujaly se pod názvem „*Venušiny zástěrky*“.

Zavést antikoncepci v 19. století nebylo vůbec snadné. Velký vliv měla církev. V USA se dokonce objevilo tažení proti kondomům. Byl stažen jejich prodej, což nařídil samotný americký Kongres. Několik velkých měst vydalo tzv. „*protikondomové vyhlášky*“.

Pod jménem Caresse Crosbyová si nechala 3. Listopadu 1914 podprsenku patentovat. Podnikání ji po krátké chvíli přestalo bavit a tak patent prodala americké firmě Warner Corset Company.

Zrovna začala první světová válka. Roku 1917 byla v USA zahájena kampaň, která nabádala ženy, aby si přestaly kupovat korzety. Důvod byl jednoduchý. Železo, které se dávalo do korzetů, potřebovali ve zbrojním průmyslu. A tak vlastenecky naladěné ženy přestaly kupovat korzety a začaly nosit podprsenky. Říká se, že tímto činem údajně ušetřily pro americké hospodářství okolo 28 000 tun železa.

Mary Phels Jacobová mohla svého kroku, že prodala svojí licenci, pouze litovat, neboť společnost Warner Corset Company během třiceti let vydělala na podprsenkách několik desítek milionů dolarů. (Vondruška, 2007).

12 Závěr

V této teoretické práci jsme se seznámili s nejdůležitějšími mezníky historie porodnictví. Prošli jsme dlouhou cestu od středověku, až po současnost. Navštívili jsme různá místa, ať už to bylo u nás či v zahraničí.

Seznámili jsme se s mnohými významnými osobnostmi od Eucharia Roesslina až po Antonína Jungmanna. Oni a mnoho dalších značnou měrou přispěli k rozvoji porodnictví.

Nesmíme zapomenout také na ženské obsazení významných osobností, které během svého profesního života pomáhaly těhotným ženám během těhotenství a při porodu. Mezi významné ženské osobnosti patří také Marie Terezie. Sice to nebyla porodní babička, ale během své dlouhé vlády byla značným přínosem pro tehdejší zdravotnictví.

V průběhu historie jsme byli obeznámeni s různými vynálezy, kdy některé v moderní podobě přetrvávají dodnes. Zajímavá byla historie porodnické dynastie Chamberlenů a jejich kleští.

Pozoruhodný byl velký pokrok, který medicína v průběhu let udělala. Nám se dnes mohou některé jejich praktiky zdát docela „děsivé“, ale na druhou stranu musíme uznat, že na to, jaké měli v tehdejších dobách podmínky, to nebylo až tak zlé.

Na porodní asistentky jsou v dnešní době kladeny větší kompetence, než tomu bylo v minulosti. Také porodnické techniky se postupně zdokonalují a modernizují, aneb jak se říká: „dobu a pokrok nezastavíš“.

Tato práce se zabývala třemi cíly. Prvním bylo podat přehled historie od vzniku po současnost. Druhým cílem bylo zmapovat přínos významných osobností v historii porodnictví. Oba tyto cíle se mě podařilo do textu zahrnout. Posledním, třetím cílem, bylo vytvoření studijního materiálu pro studijní obor porodní asistentka. Doufám, že každý, kdo si tuto práci přečte, se obohatí o nové vědomosti.

„Porodnictví je krásným povoláním, které přináší po letech životní uspokojení.“
(Doležal, 2001, str. 130).

Seznam použité literatury

DOLEŽAL, A. *Od babictví k porodnictví*. 1. vyd. Univerzita Karlova Praha: Karolinum, 2001. 144 s. ISBN 80-246-0277-6.

DOLEŽAL, A; KUŽELKA, V; ZVĚŘINA, J. *Europe as the Cradle of Scientific Obstetrics*. Praha: Galén, 2007. 83 s. ISBN 978-80-7262-507-9.

DOLEŽAL, A; KUŽELKA, V; ZVĚŘINA, J. *Evropa-kolébka vědeckého porodnictví*. Praha: Galén ve spolupráci s I. lékařskou fakultou Univerzity Karlovi v Praze, 2009. 98 s. ISBN 978-80-7262-506-2.

GÁLA, C. *České lidové pověry a pranostiky o ženách a z porodnictví*. Pardubice: Tiskem a nákladem firmy B. Turek, 1940. 29 s.

HAŠKOVEC, V.; MULLER, O: *Galerie géníů*. Praha: Albatros, 2003. 459 s. ISBN 80-00-01230-8.

CHLUMSKÁ, E. et al. *Dějiny československého lékařství: díl I. od pravěku do roku 1740*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1965. 173 s.

JUNAS, J. *Průkopníci medicíny*. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1977. 364 s.

KOBILKOVÁ, J. et al. *Základy gynekologie a porodnictví*. 1. vyd. Univerzita Karlova Praha: Galén, 2005. 368 s. ISBN 80-7262-315-X.

LENDEROVÁ, M; RÝDL K. *Radostné dětství?: Dítě v Čechách devatenáctého století*. 1. vyd. [s.l.] : Paseka, 2006. 376 s. ISBN 80-7185-647-9.

NIKLÍČEK, L. *Přehled dějin českého lékařství a zdravotnictví: I. díl, do roku 1945*. 1. vyd. Brno: Institut pro další vzdělávání středních zdravotnických pracovníků, 1989. 95 s. ISBN 80-7013-032-6.

O'DOWD, M. J; PHILIPP E. E: *The history of obstetrics and gynecology*. New York: Parthenon Publishing Group, 1994. ISBN 1-850-70-224-1.

ROZTOČIL, A. et al. *Moderní porodnictví*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2008. 408 s. ISBN 978-80-247-1941-2.

SEDLÁČKOVÁ, R. *Historie babictví v Čechách a na Moravě*. Brno: Ústav pro další vzdělávání středních zdravotnických pracovníků, 1973. 22 s.

VONDRUŠKA, V. *Intimní historie: od antiky po baroko*. 1. vyd. Brno: Moravská Bastei MOBA, s.r.o., 2007. 238 s. ISBN 978-80-243-2672-6.

VRÁNOVÁ, V. *Historie babictví a současnost porodní asistence*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2007. 203 s. ISBN 978-80-244-1764-6.

RUBEŠKA, V. *Porodnictví pro babičky*. 4. vyd. Praha: Karel Pitter.

Seznam internetových zdrojů

ČESKÁ KONFEDERACE PORODNÍCH ASISTENTEK: *Mezinárodní definice porodní asistentky, Česká konfederace porodních asistentek* [online]. 2010 [cit. 2011-12-13]. Dostupné z WWW: <<http://www.ckpa.cz/>>.

MINISTERSTVO ZDRAVOTNICTVÍ ČESKÉ REPUBLIKY: *Zákon 96/2004 Odborná způsobilost k výkonu povolání porodní asistentky* [online]. 2010 [cit. 2011-12-13]. Dostupné z WWW: <<http://www.mzcr.cz/>>.

UNIE PORODNÍCH ASISTENTEK: *Kompetence porodní asistentky, Unie porodních asistentek* [online]. 2010 [cit. 2011-12-13]. Dostupné z WWW: <<http://www.unipa.cz/>>.

VYSOKÁ ŠKOLA POLYTECHNICKÁ JIHLAVA: *Obecné informace* [online]. 2011 [cit. 2011-12-16]. Dostupné z WWW: <<https://www.vspj.cz/skola/obecne-informace>>.

ZDRAVOTNICKÉ NOVINY: *Od chirurgie k vědeckému porodnictví- Z dějin porodnictví VII* [online]. 2011 [cit. 2011-12-13]. Dostupné z WWW: <<http://www.zdn.cz/clanek/zdravotnicke-noviny/z-dejin-porodnictvi-vii-460037>>.

ZDRAVOTNICKÉ NOVINY: *První profesori porodnictví v Čechách - pražská porodnická škola* [online]. 2011 [cit. 2011-12-13]. Dostupné z WWW: <<http://www.zdn.cz/clanek/zdravotnicke-noviny/prvni-profesori-porodnictvi-v-cechach-prazska-porodnicka-skola-460251>>.

ZDRAVOTNICKÉ NOVINY: *Z dějin porodnictví V* [online]. 2011 [cit. 2011-12-13]. Dostupné z WWW: <<http://www.zdn.cz/clanek/zdravotnicke-noviny/z-dejin-porodnictvi-v-459617>>.

ZDRAVOTNICKÉ NOVINY: *Z dějin porodnictví VI – Významné porodní báby* [online]. 2011 [cit. 2011-12-13]. Dostupné z WWW: <<http://www.zdn.cz/clanek/zdravotnicke-noviny/z-dejin-porodnictvi-vi-vyznamne-porodni-baby-459863>>.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Historie korzetu a podprsenky

Příloha č. 2: Historie dámských kalhotek

Příloha č. 3: Významné osobnosti

Příloha č. 4: Porodnické kleště

Příloha č. 5: Obrázky univerzit

Příloha č. 6: Pomůcky k výuce

Příloha č. 7: Diplom porodní báby porodnický kalendář

Příloha č. 8: Císařský řez v minulosti

PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Historie korzetu a podprsenky

Ve starověku na rozdíl od středověku lidé ženskou krásu uctívali a veřejně obdivovali. Středověké ženy nosily oblečení až ke krku, jelikož byla moderní štíhlá postava. V 16. století se ujal zásluhou renesančního dvorského oděvu živůtek s korzetem. V té době bylo ideálem ženské krásy, když měla žena kulaté boky, štíhlý pas a oblá prsa.

Ve většině zemí Evropy měly korzety zdůraznit plnost ženských řader, ale nebylo tomu tak všude. Ve Španělsku ve dvorské módě musely ženy řadra zakrývat. Mladé dívky nosily vyztužené korzety, které tlačily na řadra. Tímto způsobem se prsa vyvinula co nejméně.

Tolerantnější byla italská renesanční móda. V této době začala tzv. emancipace. Kateřina Medicejská začala nosit mužské kalhoty a po ní je začaly nosit dámy z vyšších vrstev. Kateřina byla obdařena velkým poprsím, takže se obklopovala dvorními dámami s podobně velkým poprsím. Jedním ze smyslů nošení bylo až do konce 19. století potlačování ženské sexuality.

O vzniku podprsenky je mnoho verzí, ale asi nejznámější je o bohaté ženě, která se jmenovala Mary Phelps Jacobová. Poté, co se v roce 1914 chystala na ples, tak si uvědomila, že má odvážně střižené šaty, ze kterých jí vyčnívá korzet. S pomocí služby si uvázala okolo obou řader kapesníky, které upevnila kolem těla stuhami růžové barvy. Společnost se rozdělila na dvě skupiny. Ta jedna ji za tento vynález obdivovala a ta druhá ostře kritizovala.

Pod jménem Caresse Crosbyová si nechala 3. 11. 1914 podprsenku patentovat. Podnikání ji po krátké chvíli přestalo bavit a tak patent prodala americké firmě Warner Corset Company.

Zrovna začala první světová válka. Roku 1917 byla v USA zahájena kampaň, která nabádala ženy, aby si přestaly kupovat korzety. Důvod byl jednoduchý. Železo, které se dávalo do korzetů, potřebovali ve zbrojním průmyslu. A tak vlastenecky naladěné ženy přestaly kupovat korzety a začaly nosit podprsenky. Říká se, že tímto činem údajně ušetřily pro americké hospodářství okolo 28 000 tun železa. (Vondruška, 2007).

Příloha č. 2: Historie dámských kalhotek

Koncem 15. století je vyobrazeno první renesanční pojetí spodního prádla. V Benátkách se nechávaly ve spodním prádle vyobrazit pouze kurtizány. I v 18. století vznešené dámy nošení spodních kalhotek odmítaly, neboť se věřilo, že jsou pouze pro staré dámy, služky a nevěstky.

Ženy na venkově spodní kalhotky nenosily z prostého důvodu, neměly na ně peníze. To je také doloženo v různých vrchnostenských zákazech. V jednom z konce 17. století se zakazuje tanec „vrták“, během kterého se k sobě muži a ženy necudně tisknou. V dalším zákoně se píše, že má rychtář dohlédnout na to, aby chlapci na velikonoční mrskání dívkám nezvedali sukně, protože to je „nadmíru hříšné“.

Až ve druhé polovině 19. století se dámské spodní prádlo začalo nosit všude, jelikož továrna nabízela levné zboží. Značnou roli hrálo také postavení ženy ve společnosti. Ženy měly více volnosti a začínaly pracovat mimo domácnost. (Vondruška, 2007).

Příloha č. 3: Významné osobnosti

Antonín Jungmann



Profesor na škole babické.

Dostupné z WWW: <<http://www.zdn.cz/clanek/zdravotnicke-noviny/prvni-profesori-porodnictvi-v-cechach-prazska-porodnicka-skola-460251>> [cit. 2011-12-13].

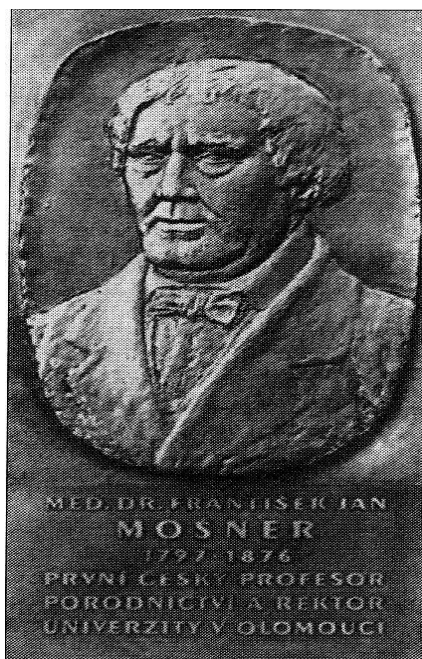
Jan Meliř



Profesor na škole babické. (vlastní úprava dle zdroje)

Vránová, V: Historie babictví a současnost porodní asistence 2007. s. 55

František Jan Mošner



Profesor na škole babické. Pamětní deska Mošnera v Olomouci.

(vlastní úprava dle zdroje)

Vránová, V: Historie babictví a současnost porodní asistence, 2007. s. 53

Karel Pawlík



(vlastní úprava dle zdroje)

Vránová, V: Historie babictví a současnost porodní asistence, 2007. s. 69

Gerhard van Swieten

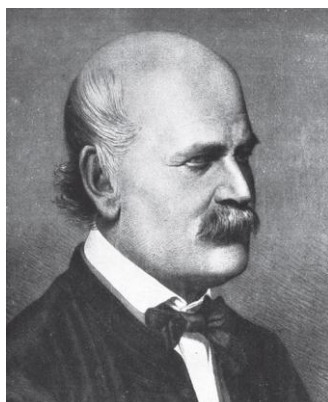


G. van Swieten na památníku Marie Terezie.

(vlastní úprava dle zdroje)

Dostupné z WWW: <<http://www.zdn.cz/clanek/zdravotnicke-noviny/z-dejin-porodnictvi-vii-460037>> [cit. 2011-12-14].

Ignáz Semmelweis



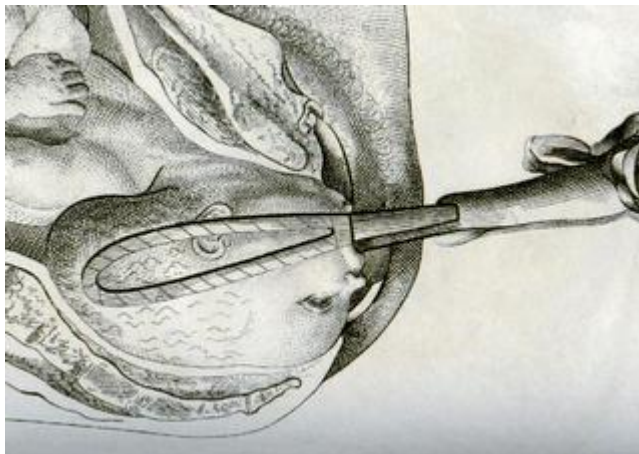
Věnoval se problematice horečky omladnic.

(vlastní úprava dle zdroje)

Dostupné z WWW: <<http://www.zdn.cz/clanek/zdravotnicke-noviny/z-dejin-porodnictvi-vii-460037>> [cit. 2011-12-14].

Příloha č. 4: Porodnické kleště

Dobové porodnické kleště



(vlastní úprava dle zdroje)

Dostupné z WWW: <<http://www.zdn.cz/clanek/zdravotnicke-noviny/z-dejin-porodnictvi-vii-460037>> [cit. 2011-12-14].

Dřevěné porodnické kleště



Z 18. Století.

(vlastní úprava dle zdroje)

Dostupné z WWW: <http://www.radio.cz/cz/rubrika/historie/od-babictvi-ke-klasickemu-porodnictvi/pictures/historie/porodnictvi/porodnicke_kleste_drevo.jpg#pic> [cit. 2011-12-14].

Příloha č. 5: Obrázky univerzit

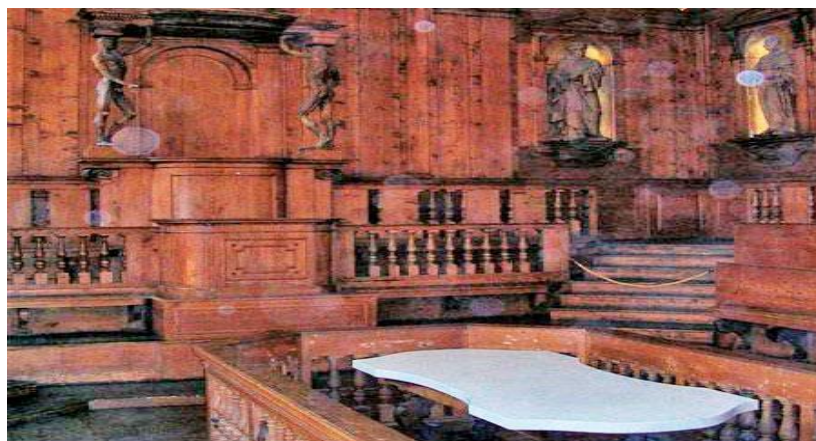
francouzská lékařská akademie



(vlastní úprava dle zdroje)

Dostupné z WWW: <<http://www.zdn.cz/clanek/zdravotnicke-noviny/z-dejin-porodnictvi-vii-460037>> [cit. 2011-12-14].

anatomický sál Boloňské univerzity



(vlastní úprava dle zdroje)

Dostupné z WWW: <<http://www.zdn.cz/clanek/zdravotnicke-noviny/z-dejin-porodnictvi-iv-459448>> [cit. 2011-12-14].

Příloha č. 6: Pomůcky k výuce

Voskový model rodičky



Sloužil k výuce mediků po roce 1700.

(vlastní úprava dle zdroje)

Dostupné z WWW: <http://www.radio.cz/cz/rubrika/historie/od-babictvi-ke-klasickemu-porodnictvi/pictures/historie/porodnictvi/model_rodicky_vosk.jpg> [cit. 2011-12-14].

Slonovinový model rodičky



Pro výuku mediků. Německo 17—18. století.

(vlastí úprava dle zdroje)

Dostupné z WWW: <<http://www.zdn.cz/clanek/zdravotnicke-noviny/z-dejin-porodnictvi-vii-460037>> [cit. 2011-12-14].

Příloha č. 7: Diplom porodní báby



Diplom z roku 1891.

(vlastí úprava dle zdroje)

Dostupné z WWW: <<http://www.zdn.cz/clanek/zdravotnicko-noviny/z-dejin-porodnictvi-vii-460037>> [cit. 2011-12-14].

Porodnický kalendář



Porodnický kalendář dr. Czardy, cca roku 1800.

(vlastí úprava dle zdroje)

Dostupné z WWW: <http://www.radio.cz/cz/rubrika/historie/od-babictvi-ke-klasickemu-porodnictvi/pictures/historie/porodnictvi/porodnický_kalendar.jpg> [cit. 2011-12-14].

Příloha č. 8: Císařský řez v minulosti

Císařský řez v Ugandě



Císařský řez podle Felkina, 1878.

(vlastí úprava dle zdroje)

Dostupné z WWW: <<http://www.zdn.cz/clanek/zdravotnicke-noviny/z-dejin-porodnictvi-x-460596>> [cit. 2011-12-14].

Císařský řez



Císařský řez za renesance

.(vlastí úprava dle zdroje)

Roztočil, A: Moderní porodnictví, 2008.